

FORSVARET

Forsvarets høgskole

Bare for å unngå sammenstøt?

En fenomenologisk tilnærming til den norsk-russiske «Incident at Sea»-avtalens funksjoner i et norsk perspektiv.

Gard E. Jørgensen

Masteroppgave

Forsvarets høgskole

vår 2022

Forord

Når masteroppgaven nå endelig er i havn er det liten tvil om at dette har vært et krevende prosjekt i kryssilden mellom forventninger og behov fra jobb, familie og ønsket om egen fritid. Især det å skulle jobbe aktivt med prosjektet i friperiodene mellom seilaser på havet har ikke vært noen ideell løsning og gitt en fragmentert tilnærming gjennom prosjektet.

Når det likevel har lyktes å komme i mål er det flere som skal takkes for dette. Takk først til veileder Tor Ivar Strømmen for gode faglige innspill og puff som fikk dette i riktig retning og økte kvaliteten på prosjektet. Takk også til kolleger som, til tross for en hektisk hverdag, sa seg villige til å stille opp og dele raust av sine tanker rundt tematikken. Uten dere hadde ikke dette blitt noe prosjekt!

Takk også til familien som har latt meg få sitte i fred og fordype meg i et prosjekt som ikke er av interesse for dere. Forhåpentligvis blir det mer tid til familieliv fremover.

Til sist går en stor takk til Ingvild på studieadministrasjonen ved Forsvarets Høgskole. Takk for at du hadde troen og motiverte videre da jeg selv hadde gitt opp. Du hadde rett – det gikk!

Det til tross for rammebetingelsene gitt av Forsvaret.

Sammendrag

I denne studien undersøkes den norsk-russiske avtalen «om forhindring av episoder til sjøs og utenfor territorialfarvannet», bedre kjent som «Incident at Sea»-avtalen eller bare «INCSEA-avtalen». Ved bruk av en Små-N-studie, basert på semi-strukturerte intervjuer, og en analyse med fenomenologisk tilnærming, har prosjektet sett bredt på INCSEA-avtalen som fenomen og hvilke funksjoner avtalen kan sies å fylle for Norge.

Da eksisterende forskning på avtalen har vist seg å være svært sparsom har sluttproduktet for studien blitt et konsept i form av en typologisk modell, bestående av tre hovedfunksjoner. Dette konseptet baserer seg i all hovedsak på analyse av de data som har blitt generert gjennom intervjuene i studien.

De tre hovedfunksjonene som er utledet er henholdsvis INCSEA-avtalen som «møteplass», «rammebetingelse» og «prosess». I tillegg er kontinuitet identifisert som en viktig faktor som går på tvers av disse funksjonene. Hovedfunksjonene går videre på tvers av organisatoriske nivåer i Forsvaret, samtidig som avtalen som møteplass også virker til dels utenfor Forsvaret, da avtalen også kan ses som engasjementspunkt i en mer overordnet politisk setting. Verdien som engasjementspunkt kan synes å ha økt etter 2014.

Også utøvende nivå, på havet og i luften, oppfattes også avtalen å ha god relevans, men den kan synes å fra norsk side i større grad å bli brukt som en rettesnor for hvordan man skal samhandle enn som en avtale som leses bokstav for bokstav. Videre kan det også synes som at ved endring av avtalen er det selve idéen om en god prosess og en tidsriktig avtale, som kan være vel så viktig for tilliten til avtalen som endringene i seg selv.

I sum viser denne forskningen at INCSEA-avtalen kan sies å ha flere funksjoner som er viktige helt fra fartøy og fly på havet og i luften og opp til det politiske nivå. Disse funksjonene må ses i sammenheng ettersom de virker på hverandre og på tvers av organisatoriske nivåer.

Abstract

This thesis is a study of the Norwegian-Russian “Incident at Sea” agreement as a tool and phenomenon. By employing a small-N study based on semi-structured interviews, and an analysis with a phenomenological approach, the study has examined the INCSEA-agreement broadly as a phenomenon and furthermore explored which functions the agreement may have for Norway.

As existing research on the INCSEA agreement has proved to be nearly non-existent, the end-product of this study is a concept in the shape of a typological model consisting of three main functions. This concept is mainly based on data extracted from the study’s interviews.

The three main functions that have been derived are the INCSEA-agreement as a “meeting place”, a “framework condition” and a “process”. In addition, continuity is identified as an important factor, acting as a linkage and superstructure for the three mains. The main functions are further found to be operational across organisational levels in the Norwegian Armed Forces. As a meeting place the agreement is even considered to have a role outside the Armed Forces, as it may also be considered an engagement point on a more elevated political level. The INCSEA agreement’s value as an engagement point has seemingly increased after 2014.

Also on the practical level, at sea and in the air, the agreement is considered to be relevant, but for Norwegian sailors and airmen it may seem that the agreement is used mainly as a guideline, rather than an agreement employed letter by letter. In addition, when it comes to updating the agreement, it seems that the change processes are considered to be more important than the resulting changes themselves.

Summarised, this study argues that the Norwegian-Russian INCSEA-agreement can be considered to have multiple functions, functions of importance from unit level and into the political echelons. Those functions should be considered collectively, as they influence each other across organisational levels.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 BAKGRUNN	1
1.2 PROBLEMSTILLING OG AKTUALITET	2
1.3 AVGRENSNINGER	3
1.4 FREMGANGSMÅTE OG STRUKTUR	4
1.5 DEFINISJONER OG FORKORTELSER	4
1.6 EGEN BAKGRUNN	5
2 Metode og etikk	7
2.1 UNDERSØKELSESDSIGN	7
2.2 VITENSKAPSSYN	8
2.3 INTERVJUENE – PLANLEGGING OG GJENNOMFØRING	8
Utvalg av respondenter	8
Intervjuguide	10
Videolink som medium	11
Lydopptak og transkribering	12
Respondentenes pålitelighet	13
2.4 BEARBEIDELSE OG ANALYSE AV DATA	14
2.5 VALIDERING	16
2.6 ETIKK OG TRANSPARENS	17
2.7 SVAKHETER VED METODEN	19
3 Om INCSEA-avtalen	21
3.1 AVTALEN OG TILLEGGS PROTOKOLLERNE	21
3.2 LITTERATUR OM INCSEA-AVTALEN	22
4 Resultater og drøfting	24

4.1 PRESENTASJON AV RESPONDENTENE	25
4.2 INCSEA-AVTALEN SOM MØTEPLASS	25
Møteplassen som engasjementspunkt	26
Møteplassen som sted for utvikling av språklig, kulturell og juridisk forståelse	28
Møteplassen - oppsummert	30
4.3 INCSEA-AVTALEN SOM RAMMEBETINGELSE	31
Rammebetingelser i form av verktøy	31
Rammebetingelser i form av felles tankesett	35
4.4 INCSEA-AVTALEN SOM PROSESS	39
4.5 PERSPEKTIVER UTENFOR MODELLEN	42
Kontinuitet som behov og effekt	42
INCSEA-avtalen som historisk termometer	44
5 Oppsummering	45
5.1 FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	46
Litteraturliste	48
Vedlegg A: Intervjuguide	a
Vedlegg B: Informasjonsskriv og samtykke	c
Vedlegg C: Vurdering NSD	f
Vedlegg D: Godkjenning FHS forskningsnemnd	i

---

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

«Russland er et annet sted» er et til dels ikonisk begrep som opprinnelig er en tittel på en lærebok i russisk kulturhistorie av Peter Normann Waage (1992). Etter å ha tjenestegjort for Forsvaret på Norges ambassade i Moskva i perioden 2013-2016, er det for min del ikke vanskelig å si seg enig i sitatet. Dette ut fra egne erfaringer med et russisk samfunn som på en del områder fremstår relativt likt vestlige samfunn, men som når man kommer mer i under huden på det har et grunnleggende tankesett og verdenssyn som er til dels helt annerledes enn hva tilfelle er for den gjengse nordmann. Invasjonen av Krim og de senere måneders invasjon i Ukraina, med et russisk samfunn som med få unntak synes å støtte relativt helhjertet opp om kampanjen, kan i så måte sies å være en meget tydelig manifestering av hvor ulikt syn man faktisk kan ha på samme situasjon og hvor håpløst det kan virke å forsøke å bevege på den andre parts forståelse.

Med dette som en av forutsetningene for relasjonen med et naboland, kan man nok trygt hevde at det å snakke sammen og lage felles omforente rammer for de kontaktflater man har seg imellom, kan være avgjørende for å lykkes i sin omgang med hverandre og å unngå uønskede hendelser. I det militære domenet kan «Avtale mellom Kongeriket Norges regjering og regjeringen i Unionen av Sovjetiske Sosialistiske Republikker om forhindring av episoder til sjøs utenfor territorialfarvannet» (Insidentavtalen, 1990), bedre kjent som «Incident at Sea – avtalen» eller bare «INCSEA-avtalen» tjene som et eksempel på hvordan man kan skape felles rammer og forståelse i et domene hvor eventuelle misforståelser fort kan få uante konsekvenser.

Men hvordan virker egentlig denne avtalen? Hvordan oppfattes den i ulike deler av Forsvaret? I min tid i Moskva fikk jeg vært med på et av de årlige drøftingsmøtene for INCSEA-avtalen og opplevde der at avtalen både ble tillagt en langt større betydning og en annen funksjon enn det jeg tidligere, som navigatør i Kystvakten, hadde opplevd i det mer praktiske domenet når vi møtte russiske fartøy i Barentshavet.

Denne observasjonen, sammen med flere andre erfaringer fra tiden i utenrikstjeneste, gjør at jeg senere har yndet å vise til ytterligere kulturell lærdom som årene i Moskva ga meg ved å omskrive Waages innledende sitat til «Oslo er et annet sted». Dette i erkjennelse av at ulikheten i kultur og tankesett mellom den spisse ende på taktisk nivå i Forsvaret og departementene på det politiske nivå i Oslo tidvis kan oppleves som vel så krevende å forstå og håndtere som kulturforskjellen mellom nordmenn og russere.

Med dette i bakhodet er det dermed ikke urimelig å anta at synet på INCSEA-avtalen ute blant de som faktisk møter russiske fartøy, på havet og i luften, ikke nødvendigvis sammenfaller med det synes man har på høyere nivå, hverken når det kommer til viktighet eller virkning av avtalen.

1.2 Problemstilling og aktualitet

Med bakgrunn i de nevnte erfaringer og spørsmål har problemstillingen for denne masteroppgaven har derfor blitt:

«Hvilken rolle spiller INCSEA-avtalen på ulike organisatoriske nivå i Forsvaret og for den norske stat for øvrig?»

Slik har det ikke vært hele veien. Innledningsvis ble det tatt utgangspunkt i spørsmålet «Hvilken verdi har INCSEA-avtalen for Norge?», som åpenbart var for bred til å kunne brukes som problemstilling. I forlengelsen av denne tanken ble det utledet en konkret hypotese om at avtalens bidrag som bilateralt engasjementspunkt er større enn dens praktiske virkning for sikkerhet på havet. Dette ga så til slutt den endelige problemstillingen, som vil utforske selve hypotesen, men også INCSEA-avtalens funksjoner for øvrig.

Problemstillingen aktualiseres ved at man senest i desember 2021 inngikk en ny tilleggsprotokoll til INCSEA-avtalen (Insidentavtalen, 2021), noe som formodentlig sier noe om at avtalen fortsatt er aktuell og gjerne også aktualisert ved de endringer man har avtalt. Videre har samarbeidet rundt INCSEA-avtalen vært blant de ytterst få bilaterale områder innen det militære domenet som Norge og Russland har bibeholdt etter at Norge suspenderte det bilaterale militære samarbeid i forbindelse med ukrainakonflikten og Russlands annekasjon av Krim i 2014 (Prop. 1 S (2021-2022), s. 34-35). Dette gir grunnlag for en hypotese om at avtalen har stor praktisk verdi og derfor må sikres også i «urolige»

---

tider. Alternativt kan man anta at avtalens innretning gjør at man kan beholde denne som en av få kontaktflater mot det russiske forsvaret og at den dermed får en funksjon som handler vel så mye om å i det hele tatt møtes, heller enn substansen i samtalene. En kombinasjon av disse er naturligvis også en plausibel forklaring og noe problemstillingen for oppgaven definitivt åpner for.

Søk etter litteratur som omhandler avtalen har videre gitt svært få treff og tyder på at det nesten ikke foreligger forskning på området. Med unntak av en artikkel som omtaler avtalen noe bredere (Bjur et al., 2020) over drøye to sider, begrenser øvrige treff seg til kortere avsnitt hvor INCSEA-avtalen stort sett bare blir nevnt som ett av flere samarbeidspunkt i nordområdene, uten dypere analyse. Det synes følgelig å eksistere et kunnskapshull som dette masterprosjektet forhåpentligvis kan bidra til å fylle.

1.3 Avgrensninger

INCSEA-avtalen er ikke en avtale som er unik for Norges del. Russland har tilsvarende avtaler med flere andre stater, om enn ikke likelydende. Antallet avtaler som Russland har anslås noe ulikt blant forskjellige kilder, men jevnt over ligger anslagene på til 12-14 stykker, med evt. tillegg av avtaler som ikke er helt sammenlignbare med INCSEA, men dekker samme type problematikk (Griffiths, 1998, s. 317; Åtland, 2016, s. 21).

Denne oppgaven befatter seg utelukkende med den bilaterale INCSEA-avtalen mellom Norge og Russland og gjør ingen komparativ analyse mot utviklingen i tilsvarende avtaler for andre stater, selv om dette åpenbart også kunne ha vært interessant. Med bakgrunn i dette henviser begrepet «INCSEA-avtalen» i denne oppgaven til den norsk-russiske avtalen og ikke til andre starters tilsvarende avtaler.

Det må videre presiseres at selv om INCSEA-avtalen er en norsk-russisk avtale, så er det her utelukkende norske perspektiver som undersøkes. Dette ved at det utelukkende er personell og skriftlige kilder på norsk side som er benyttet som faglig grunnlag og da med fokus på hva INCSEA-avtalen gjør for Norge. Riktignok har respondenter vært spurt om deres inntrykk av russiske posisjoner i relasjon til avtalen, men dette blir fortsatt i et norsk perspektiv for å forstå konteksten for Norge.

Å tilnærme seg det russiske perspektivet direkte har dermed ikke vært et mål og ville gjerne uansett vært vanskeligere enn noensinne i disse dager. At dette ikke har vært et mål må dog ikke misforstås med at dette er et perspektiv som isolert sett vurderes som uinteressant.

1.4 Fremgangsmåte og struktur

Med bakgrunn i den tidligere beskrevne beskjedne litteraturtilgangen rundt prosjektets problemstilling har det fremstått naturlig å tilnærme seg tematikken relativt bredt og utforskende, uten for store begrensninger. Selv om problemstillingen impliserer et par konkrete hypoteser åpner den også for muligheten for at INCSEA-avtalen kan ha verdier for Norge som ikke er klarlagt før datainnsamling starter. Dette har gjort at prosjektet fra starten av ikke har vært planlagt inn i en gitt analysemodell eller med bruk av bestemte teorigrunnlag, men snarere utført i en mer eksplorerende induktiv tilnærming, hvor empiri fra undersøkelsen gir grunnlaget for analyse, drøfting og utvikling av et konsept med en modell, som også blir sluttresultatet (Creswell, 2014, s. 66).

Undersøkelsen har derfor blitt gjennomført som en kvalitativ intervjubasert «Små-N-studie» (Jacobsen, 2015, s. 106-108) med et fenomenologisk perspektiv på INCSEA-avtalen (Creswell, 2014, s. 14). Det har blitt gjennomført tre semistrukturerte intervjuer av personell på forskjellig nivå og med ulik relasjon til avtalen. Data fra intervjuene har deretter blitt analysert og gitt grunnlag for et konsept som angir tre ulike hovedfunksjoner som INCSEA-avtalen kan sies å ha.

Oppbygning av denne oppgaven følger stort sett denne samme logikken, ved at den etter innledningen går inn i et metodekapittel som beskriver vitenskapsgrunnlag og hvordan prosjektet har vært planlagt og gjennomført metodologisk. Etter en kort gjennomgang av hovedtrekk i avtaleteksten og annen litteratur, følger så en drøfting av funn gjort i prosjektet sett opp mot konseptet som er laget ut fra disse funnene. Oppgaven avsluttes til sist med en kort oppsummering, inkludert noen forslag til videre forskning.

1.5 Definisjoner og forkortelser

Innenfor den militære profesjonen, i likhet med mange andre profesjoner, eksisterer det en god del fagspråk og terminologi. Så langt det lar seg gjøre er det i denne oppgaven forsøkt å gjøre bruk av

---

mer fagnøytrale termer, som ikke krever inngående forståelse for Forsvaret. Dette er dog ikke mulig på alle områder uten å gjøre språket for upresist. I det påfølgende gjøres det derfor kort rede for noen sentrale begreper og forkortelser som er brukt i oppgaven.

Særlig sentralt i analysen av de innsamlede data står ulike organisatoriske nivåer i Forsvaret. I hovedsak er det da nivåene «taktisk», «operasjonelt» og «strategisk» som benyttes. Uten å gå i dybden på hva disse innebærer holder det her å se dem knyttet til gitte organisatoriske elementer:

Strategisk – knyttes til de aller øvelse politiske og militære nivåer. Konkret brukes dette begrepet i denne oppgaven om det nivå som Forsvarsstaben og Forsvarsdepartementet ligger på.

Taktisk – knyttes til de nivåer som utøver operasjoner. I denne oppgaven vil dette være Sjøforsvaret/Kystvakten og flyskvadroner. Begrepet «*utøvende nivå*» brukes også som et synonym til dette.

Operasjonelt – er nivået som ligger mellom det taktiske og strategiske, og binder sammen disse to. I denne oppgaven utgjør Forsvarets Operative Hovedkvarter dette nivået.

Videre brukes også begrepet «*høyere nivå*» i enkelte nivåer. Dette er ment som en samlebetegnelse på operasjonelt og strategisk nivå.

Av forkortelser finnes følgende:

FO – Forsvarets Overkommando (nedlagt i 2003 - erstattet med Forsvarsstaben)

FOH – Forsvarets Operative Hovedkvarter

FST – Forsvarsstaben

UAV – Unmanned Aerial Vehicle – (på norsk: ubemannet luftfartøy)

1.6 Egen bakgrunn

Når jeg som forsker gjør en samfunnsvitenskapelig studie er det så definitivt relevant å redegjøre for egen bakgrunn, da denne vil kunne virke inn på prosjektet på flere måter. Som allerede angitt i innledningen har jeg siden 2010 tjenestegjort i ulike stillinger på fartøy i Kystvakten, de fleste av dem

---

på Nordkappklasse helikopterbærende fartøyer i Barentshavet. Ut over dette har jeg, som nevnt, hatt et avbrudd fra dette med tjeneste som stabsoffiser for Forsvarsattachéen i Moskva i perioden 2013-2016, i tillegg til å ha gjennomført 1-årig stabsskole i Forsvaret i årene 2018-2019.

Jeg har følgelig en ganske sterk tilknytning og forståelse av den organisasjonen (Forsvaret) som prosjektet retter seg mot og også god kjennskap til INCSEA-avtalen både fra det utøvende nivået og forhandlinger på høyere nivå. Dette innebærer både fordeler og ulemper som vil bli drøftet videre i metodekapittelet.

Den største utfordring i denne sammenheng har hele veien vært å ikke låse seg fast i egne idéer om INCSEA-avtalen og forvaltningen, men snarere forsøke å motbevise noen av disse. Dette gjøre at det har vært viktig å jobbe aktivt med å være åpen for flest mulig perspektiver, særlig de uventede og ukjente, som jeg tidligere ikke har vært bevisst. Det opplever jeg selv å ha gjort, men samtidig ligger det åpenbart et paradoks i å skulle være bevisst det ukjente. Forhåpentligvis har jeg likevel lyktes.

---

2 Metode og etikk

2.1 Undersøkellesdesign

Som nevnt innledningsvis ga søk etter relevant litteratur rundt den norsk-russiske INCSEA-avtalen liten grad av resultater med særlig dybde. Det synes med andre ord ikke som at avtalen i særlig grad har vært forsket på tidligere. Innledende kontakt med de deler av Forsvaret som forvalter avtalen, ga en opplevelse av en viss skepsis til å gi ubegrenset innsyn i protokoller og arbeidsdokumenter, da især med bakgrunn i sensitiviteten man tillegger slike bilaterale prosesser. Norge har tradisjon for å unngå bilaterale avtaler med Russland for å unngå «splitt og hersk» fra stormakten mot småstaten og INCSEA-avtalen er i så måte et unntak fra denne linjen, selv om dette i og for seg kan forklares som et konsistent valg (ref. pkt. 3.2).

Dette sammen med egen erfaring med at protokolltekster ofte ikke sier så mye om det som skjer i «virkeligheten» gjorde at ideen om et dokumentstudium tidlig ble lagt på hyllen til fordel for innhenting av informasjon direkte fra førstehåndskilder.

Behovet for å kunne gå relativt bredt til verks, uten å styre respondentene for mye, tilsa at kvalitativt design med intervjuer ville være å foretrekke foran en kvantitativ spørreundersøkelse.

Bruk av kvalitative intervjuer muliggjorde en bred tilnærming til problemstillingen, slik at INCSEA-avtalens funksjon kunne studeres på en eksplorerende måte, med åpning for uventede forhold og med ulike perspektiver fra aktører med ulikt ståsted. Dette impliserte videre det som gjerne betegnes som et «intensivt opplegg» - altså en undersøkelse med få enheter (Jacobsen, 2015, s. 64).

Studien ble dermed noe som kan minne om det Jacobsen beskriver som «Små-N-studier»; hvor et fenomen og betydningen av dette belyses fra ulike ståsteder (2015, s. 106-108). Dette ligger tett opp mot det Creswell kaller «Fenomenologisk forskning», hvor forskeren «...describes the lived experiences of individuals about a phenomenon as described by participants» (Creswell, 2014, s. 14). INCSEA-avtalen blir her, med andre ord, sett på som et fenomen som deltakerne beskriver ut fra sine erfaringer. Dermed får man gjerne frem ulike forståelser av og perspektiver på det samme fenomenet.

Mangelen på tidligere forskning og ønsket om en bred tilnærming gjorde videre at innhentingsdelen og analysedelen av prosjektet ble gjennomført uten at det lå noe konkret teoretisk rammeverk til grunn. Prosjektet ble med andre ord en induktiv undersøkelse, hvor innsamlet empiri ble brukt til å skape et konsept i form av en typologisk modell. Dette konseptet har så blitt ytterligere raffinert gjennom skriveprosessen.

2.2 Vitenskapssyn

Som den induktive tilnærmingen og beskrivelsen av metodiske tilnærming til prosjektet gjerne antyder er det til dels inspirert av et sosialkonstruktivistisk kunnskapssyn. Dette ved at jeg anser den sosiale virkelighet som noe som er «...konstruert og gjenskapes gjennom handlinger og interaksjon mellom mennesker» (Ringdal, 2012, s. 43). For INCSEA-avtalen betyr dette at jeg ikke legger vekt på det at det fysisk finnes en avtale på papir, men at avtalen i hovedsak er en samling ideer som partene har kommet til enighet om og som kun vil fungere så lenge tilstrekkelig mange deler disse ideene.

Samtidig må det presiseres at jeg ikke drar dette synet ut i det absurde som Ringdal beskriver som «antirealisme» (2012, s. 44), hvor empirisk sannhet ikke finnes, da dette ville gjort at forskningsprosjektet ikke ble gjennomførbart. Min tilnærming har derfor også innslag av et vitenskapssyn med vitenskapelig formulering av falsifiserbare teorier, etter Poppers kritiske rasjonalisme – hvor «prøve- og feilemetoden» og videre «den hypotetisk-deduktive metode» blir vesentlig elementer (2012, s. 40-41, 45-46). Dette gjør seg gjeldende ved hopping mellom induksjon og deduksjon i analysefasen, noe jeg kommer innpå senere.

2.3 Intervjuene – planlegging og gjennomføring

Utvalg av respondenter

Som nevnt i gjennomgangen av undersøkelsesdesign innebærer en «Små-N-undersøkelse» at man utforsker problemstillingen bredt med et fåtall individer. Dette for å sikre å få dekket fenomenet man studerer grundig og fra flest mulig vinkler med hver respondent. Det er ønskelig å få snakket rundt alle aspekter rundt problemstillingen, ikke minst også de man ikke har forutsett, så å havne godt på

---

siden av det man har tenkt kan i så måte være veldig positivt. Det handler med andre ord om «kvalitet foran kvantitet» i både i direkte og overført betydning.

I denne studien ble det gjennomført totalt tre intervjuer med personell med ulike relasjon til INCSEA-avtalen. Dette for å sikre ulike ståsteder og med det mulighet for ulike perspektiver. Mens to av de intervjuede hadde relativt inngående kjennskap til avtalen politisk og fagmilitært, fra strategisk og operasjonelt nivå, var siste intervjuobjekt en skipssjef fra Kystvakten med noe stabserfaring. Sistnevnte var dermed rekruttert for også å få inn perspektiver fra en bruker av avtalen på taktisk nivå, og med det være en som forhåpentligvis kunne bidra med noen data som kunne være unike for dette nivået.

Det må dog presiseres at det å generalisere svar fra en skipssjef til alle andre skipssjefer (eller fra en person på strategisk nivå til alle andre) på ingen måte uten videre vil være rimelig å gjøre og at intervjuene i så måte ikke må ses på som representative for andre enn det individet som er intervjuet. Poenget er ene og alene å få flere ulike perspektiver på problemstillingen, noe en bredde og variasjon i utvalget mest sannsynlig vil bidra til (Jacobsen, 2015, s. 181).

Når det kommer til de tre utvalgte ble disse ikke plukket ut tilfeldig fra de grupper de representerer, men med bakgrunn i en antakelse om at akkurat disse ville kunne bidra med mye god informasjon og refleksjoner (Jacobsen, 2015, s. 181; Tjora, 2013, s. 145). For de to på strategisk og operasjonelt nivå handlet dette til dels om at det er et svært begrenset antall personer som jobber med forvaltningen av INCSEA-avtalen og at utvalget dermed nesten ga seg selv. Blant de få det var mulig å velge mellom endte det hele dermed opp i et pragmatisk valg av de som var tilgjengelige og hadde mulighet til å stille opp raskt. Dette ble vurdert som et utvalgsriterium like godt som noen annet, da det ikke var noe som tilsa at de som ikke ble valgt ut hadde mer verdifull informasjon enn de som endte opp med å bli intervjuet. For skipssjefen var det i større grad en vurdering av en person med lang tid på havet, kjent evne til å reflektere, samt vilje til å stille opp som ble utslagsgivende.

Med tanke på antallet respondenter må tre deltakere antas å være i nedre sjikt av hva antall respondenter i et slikt forskningsprosjekt bør være. Som et utgangspunkt for prosjektet var tre til fem intervjuer planen. Etter å ha gjennomført tre intervjuer, samt transkribert og kodet disse fremstod datamengden allerede som svært stor og krevende å forholde seg til. Da videre kategorisering ga en god bredde og et godt utgangspunkt for ytterligere analyse og de to andre kandidatene for intervjuer

---

ikke hadde anledning til å stille opp, ble videre intervjuer satt på pause inntil videre. Etter ytterligere analyse og vurdering av at datagrunnlaget ga et godt grunnlag for diskusjon og konstruksjon av konsepter, ble ytterligere intervjuer ikke gjennomført. Dette betyr ikke at prosjektet nådde det Jacobsen omtaler som «metning» av informasjon, hvor intervjuene ikke tilfører noe nytt, men snarere at den informasjon som var samlet inn ga nok data å jobbe med for en nyklekt forskerspire. Antallet intervjuer ble med andre ord også et pragmatisk valg, men i en vitenskapelig kontekst basert på god informasjonstetthet.

Sett i ettertid er den største svakheten med dette valget at det ikke ble gjennomført noe intervju med noen i tilknytning til Forsvarets maritime patruljefly. Et intervju med en pilot eller tilsvarende her ville muligens kunne gitt noen andre perspektiver enn det skipssjefen fra Kystvakten hadde og i så måte kunne beriket datasettet på en god måte. Det er dog bare en antakelse at så er tilfelle, med bakgrunn i at dette ville gitt en større utvalgsbredde.

Intervjuguide

Før gjennomføring av intervjuene og rekruttering av respondenter ble det laget en intervjuguide med bakgrunn i problemstillingen, hypotese/forskningsspørsmål og valgt undersøkelsesdesign. I og med at intervjuene skulle være semistrukturerte ble intervjuguiden bygd opp med noen få hovedspørsmål som samtalen var tenkt å dreie seg rundt. Videre hadde flere av hovedspørsmålene underspørsmål, som kunne stilles hvis de ikke skulle bli dekket i samtalen rundt hovedspørsmålet. I så måte var underspørsmålene vel så mye en huskeliste for intervjuet, som anga når man i samtalen nærmet seg å ha uttømt temaene rundt hovedspørsmålet.

De faktiske erfaringer fra intervjuene ble at allerede med utgangspunktet «Fortell om INCSEA-avtalen» dekket respondentene store deler av det intervjuguiden planla å dekke, selv uten at også en del hovedspørsmål ble stilt.

Intervjuguiden ble bevisst ikke delt ut til respondentene, hverken før eller i intervjuet. Dette for å sikre at samtalen ble mest mulig åpen. Hadde respondentene fått intervjuguiden ville formodentlig sannsynligheten ha vært stor for at de hadde fulgt denne mer slavisk, noe som ville ha redusert muligheten for å få den bredden i perspektiver som var ønskelig for prosjektet.

Intervjuguiden inneholdt i tillegg en del formalia som det ble informert om før selve intervjuet startet. Blant annet ble samtykke til lydopptak innhentet og informasjon rundt datahåndtering, mulighet til å trekke seg, samt en del informasjon fra informasjonsskrivet ble gjentatt for å sikre at respondentene var tilstrekkelig informert.

Videolink som medium

Samtlige intervjuer ble gjennomført via videolinken «Signal» (ende-til-ende kryptert app). Dette i all hovedsak av praktiske årsaker, da respondenter og intervjuer ikke bodde på samme sted og det følgelig var tidsbesparende å gjøre dette på videolink. I tillegg viste det seg vanskelig for flere av respondentene å planlegge konkret tidspunkt lengre frem i tid, så da ble fleksibiliteten ved å ta intervjuet over videolink noe som gjorde det lettere å få respondentene til å stille opp. Blant annet måtte ett av intervjuene på kort varsel utsettes et døgn, noe som med bruk av dette formatet ble uproblematisk.

En ulempe som litteraturen angir for videolink-intervjuer, sammenlignet med ansikt-til-ansikt er at dette er en intervjuform som ikke er like god for å bygge tillit og åpenhet (Jacobsen, 2015, s. 148). Samtidig fremmes mulig redusert intervjuereffekt – intervjuers påvirkning på respondenten – som en potensiell styrke, sett opp mot intervju ansikt-til-ansikt.

I og med at intervjuer hadde møtt samtlige respondenter tidligere, i andre sammenhenger, var nok åpenbart et grunnlag for tillit og åpenhet til stede allerede ved intervjuets start. Det ble i hvert fall ikke observert noe som kunne minne om en slik negativ effekt. Det er heller ikke urimelig å anta at en slik negativ effekt uansett vil være mindre når man jobber i samme organisasjon og dermed har en del felles kulturelle referanser.

En tydelig negativ effekt med videolinken, som faktisk ble erfart i intervjuet, var at man mister mye av den ikke-verbale kommunikasjonen som kroppsspråket normalt bidrar med i en samtale. Selv om man ser hverandre på video, gir dette på ingen måte den samme mulighet til å bruke eget kroppsspråk i samtalen og ikke minst begrenses intervjuerens mulighet til å vurdere respondentens eventuelle variasjon i kroppsspråk i relasjon til ulike tema i intervjuet. En annen utfordring dette også medførte var å kunne identifisere hvor fokusert den enkelte deltaker var gjennom intervjuet. En av deltakerne søkte for eksempel i protokoller underveis i intervjuet, uten at det var mulig å se nøyaktig

---

når dette pågikk, slik at man kunne vurdere om denne multitaskingen ga mindre tydelige svar mens dette pågikk. En annen fikk SMS fra sjefen underveis i intervjuet, noe han opplyste om senere da han måtte ha en kort pause for å svare på denne. Hvor mye han tenkte på dette heller enn intervjuet frem til han fikk svart var det heller ikke mulig å vurdere, i og med at mottaket av meldingen ikke ble observert. Det kan følgelig hevdes at man i intervjuer med videolink vil ha noe mindre kontroll på situasjonen enn om man møtes fysisk.

Alt i alt blir dermed bruken av videolink en vesentlig konteksteffekt (Jacobsen, 2015, s. 243-244). Altså en side ved sammenhengen som vi samler inn informasjon i som vil påvirke resultatene av undersøkelsen. Konkret for denne undersøkelsen er det ikke vurdert at denne effekten skal ha gitt store negative utslag, men at den er til stede er åpenbart.

Lydopptak og transkribering

Lydopptak fra intervjuene ble gjort i OneNote, noe som innebar at lydopptak ble lagret direkte på område kontrollert av Forsvarets Høgskole og ikke på lokal datamaskin. Videre ble OneNote brukt på enda en datamaskin for parallelt å ta diktat av intervjuet. Etter endt intervju forelå det dermed en råtekst av intervjuet som kunne bearbeides videre gjennom lytting på lydopptaket.

Den automatiske dikteringen klarte på ingen måte å lage en perfekt tekst, men ga et godt utgangspunkt for videre manuell justering og fikk samtidig med mange av de små fyllord («ja», «ehh» osv.) som det ellers kunne vært fristende å droppe. Den transkriberte teksten ble dermed ganske nær en nøyaktig gjengivelse av intervjuet.

En utfordring som både intervjuer og OneNote opplevde, var at den ene respondenten brukte noen ord underveis som det ikke var mulig å tyde. Dette var ikke noe som fremsto påfallende underveis i intervjuet, og substans i samtalen ble opplevd som god, uten behov for oppfølgingsspørsmål. I ettertid var det dog et par tilfeller hvor uforståelige enkeltord gjorde noen detaljer uklare. Det ble ikke likevel ikke gjennomført noe nytt intervju da problemet ble vurdert til å være for lite til å be respondenten om å ta den merbelastning et kort tilleggsintervju ville innebære.

I tillegg til lydopptak tok intervjuer også små notater underveis for å få med detaljer som ikke ville fremgå av lydopptaket. Dette for eksempel ved å notere detaljer som respondenten viste ekstra engasjement rundt, uklarheter som ga behov for utdypningsspørsmål, intervjuers tanker underveis,

---

samt stikkord for hovedtrekkene i samtalen. Hva gjelder vurdering av engasjement ble det begrenset ved den tidligere nevnte konteksteffekt, som videolinken utgjorde.

Notatene viste seg i så måte nyttigst for videre oppfølging i intervjuet og for å se på hva hovedtrekkene i intervjuet hadde vært. Sistnevnte viste seg å gi god nytte i analysen for å få et overordnet blikk på dataene før oppstart av koding og kategorisering.

Respondentenes pålitelighet

Som beskrevet i gjennomgangen av videolink som medium kan det å ha en eksisterende relasjon til respondenten åpenbart medføre fordeler i intervjusituasjonen. Samtidig er det ikke vanskelig å se at denne nærheten også kan ha negative sider. Blant annet vil det være en risiko for at de som intervjues vil ønske å fremstå best mulig hvis man kan anta at man vil møtes igjen senere. På samme måte kan man også tenke seg en økt risiko for at man, som en del av samme organisasjon, uttrykker de holdninger som er «korrekte» i denne organisasjonen, selv om ens personlige synspunkt måtte divergere fra dette. Det å fremstå best mulig i prosjektet kan med andre ord bli en motivasjon som overskygger motivasjonen for å fremlegge eventuelle refleksjoner man måtte ha som går på tvers av dette (Tjora, 2013, s. 118).

Tjora understreker derfor viktigheten av å være bevisst på at informasjonen som kommer frem i intervjuet hører til i intervjusituasjonen. Dermed er det ikke nødvendigvis slik at dette er respondentenes sanne mening. Utsagnene må dermed vurderes kritisk av den som intervjuer og skal bruke dette som empiri.

Gjennom de tre intervjuene som ble gjennomført, noterte ikke intervjuer seg tilfeller hvor respondentene åpenbart svarte mot egen overbevisning. Samtalen foregikk jevnt over som lange monologer fra respondentene, med mye informasjon og løpende resonnementer uten lengre tenkepauser, noe som må antas å være et positivt tegn. Åpenbart kan de to respondentene som jobber mye med INCSEA-avtalen være sosialisert inn i et tankesett hvor man har en felles fortelling som man «eier» sammen, uten større grad av egenrefleksjon. Om så er tilfelle blir uansett ikke deres fortelling mindre sann av den grunn og dataene ei heller dårlige.

De eneste tilfeller av «avvik» som ble observert hos samtlige respondenter var noe nøling og deretter til dels avfeing av tematikk rundt konkrete brudd på avtalen. Dette førte inn mot historier som

---

samtligte respondenter vurderte som sikkerhetsgradert, og følgelig noe som ikke kunne deles inn i et ugradert prosjekt. I så måte innebar ikke dette noen alternativ historiefortelling, men belyser snarere et annet problem med å intervjuer rundt en del militære problemstillinger – nemlig sikkerhetshensyn som en begrensning for å få en helhetlig fortelling. Her er det åpenbart huller som man ikke kan få fylt i en ugradert tilnærming for INCSEA-avtalen også, men ut fra det som ble sagt (og ikke sagt) i intervjuene synes denne blindsonen i dette prosjektet å være relativt begrenset.

2.4 Bearbeidelse og analyse av data

I og med at denne studien er av induktiv karakter, og har blitt gjennomført uten noe konkret teorifundament fra starten av, har intervjuene blitt bearbeidet i flere omganger. Måten dette har blitt gjort på har vært i en trinnvis fra det spesifikke til det generelle. Dette er en tilnærming som både kan minne om Creswells hierarkiske steg-for-steg-tilnærming (2014, s. 196-200) og «stegvis-deduktiv induktiv metode (SDI)» (Tjora, 2013, s. 174-176).

Proessen startet med å se på de transkriberte intervjuene i stort og gjøre seg opp noen tanke rundt hva de handlet om i store trekk. Deretter gikk prosessen videre med å lage tekstnære koder (Tjora, 2013, s. 179), som så igjen la grunnlaget for å danne kategorier som de ulike kodene har ble sortert i. Kategoriene ble videre sortert hierarkisk i et kategori-tre (Jacobsen, 2015, s. 210) for å kunne vurdere detaljeringsgraden i kategoriseringen og med det kunne lage større samlekategorier for enkelte koder.

Det er likevel viktig å presisere at prosessen på ingen måte har vært så lineær som dette hele veien. Noen ganger har analysen pågått på et par nivåer samtidig, senere har det blitt tatt både ett og to steg tilbake, for eksempel for å se på om kategorier egentlig stemte med koder eller rådata. I så måte har analyseprosessen tidvis opplevdes vel så mye som en karusell, hvor man må ta en pause når man blir for svimmel. En noe personlig erfaring her har vært den positive effekten av å ha analysematerialet på nattbordet for så å se på det som det første jeg har gjort om morgenen. Det har vært påtakelig hvordan dette i flere tilfeller har gitt varig gode beskrivelser av de større trekk i materialet.

Da det i analysen ikke har vært brukt noen form for kvalitativt databehandlingsverktøy har tradisjonell klipp-og-lim, markering i tekst, tankekart, stikkordsnotater osv. vært noen av de praktiske metodene som har vært brukt i tilnærmingen til materialet.

Etter flere runder med slik prosess har det hele så endt opp med en modell bestående av tre hovedfunksjoner som INCSEA-avtalen kan sies å fylle og forklares ut ifra. I tillegg kommer underpunkter som belyser disse hovedfunksjonene nærmere.

Alt i alt opplevdes denne systematiske og grundige tilnærmingen som en svært god metodikk for å komme dypt inn i datamaterialet og se på dette helt nakent. Især vekslingen mellom koding og kategorisering gjorde at undertegnede opplevde å i stor grad bli frigjort fra egne antakelser og fordommer rundt prosjektets tematikk, noe som ga innsamlede data enda større kraft i analysen.

Det er likevel ingen tvil om at det er rom for feil i analysen, da den uansett er gjort av et menneske, noe som gjør at fortolkningen går gjennom et filter vil være påvirket av subjektive fordommer og antakelser – bevisst eller ubevisst. Sluttresultatet blir i så måte en mulig forklaring på problemstillingen, forhåpentligvis med god underbyggelse fra et metodologisk arbeid som skal ha gjort at man har gått klar av de største fallgruvene.

Hva angår sluttpunktet i analysen kan dette på ingen måte sies å være ny teoridannelse. Modellen med sine kategorier kan gjerne heller betegnes som en konseptualisering ved bruk av en typologisk fremstilling av materialet, slik Tjora beskriver det (Tjora, 2013, s. 190-191).

Samtidig synes det noe vanskelig å se en tydelig grense mellom et konsept og presentasjon av rent deskriptive funn med «systematisk oppsett av diskusjon» (2013, s. 190). Formodentlig har distinksjonene i disse forskjellene heller ikke en altfor stor betydning, all den tid at diskusjon av de deskriptive funnene uansett utgjør kjernen i forskningsprosjektet.

Selv om modell og konsept var ferdig før hoveddelen av oppgaven ble skrevet og resultatene skulle beskrives, har også skrivingen ført til noen endringer. Disse endringene har i hovedsak bestått av reduksjon og sammenslåing av underkategorier i modellen, noe som har hatt bakgrunn i at det viste seg vanskelig å skille disse kategoriene når de skulle beskrives skriftlig. Disse endringene har igjen krevd nye runder med analyseprosess for å sikre at endringene faktisk var fornuftige og gjorde

---

modellen bedre. Dette for å unngå at konseptet og modellen ble svekket av bekvemmelighetshensyn og manglende formuleringsevne.

Slik sluttresultatet nå fremstår er vurderingen at konseptet er relativt uforandret gjennom skriveprosessen, mens modellen på sin side har krympet i omfang og med det faktisk blitt noe mer forståelig.

2.5 Validering

For å sikre at resultater som et kvalitativt forskningsprosjekt presenterer harmonerer med «virkeligheten» er validering noe det er viktig å ha et nært forhold til. Her kan man ved ulike håndgrep sjekke eller påvirke nøyaktigheten av de resultatene man får.

Creswell anbefaler å bruke flere strategier for å sikre god validitet og beskriver totalt åtte hovedstrategier man kan bruke (Creswell, 2014, s. 201-203). For dette prosjektet er det i hovedsak tre av disse strategiene som har blitt brukt.

Den første strategien går på «member checking» eller «respondentvalidering» (Creswell, 2014, s. 201; Jacobsen, 2015, s. 233). Her har resultater av analysen blitt forelagt noen av respondentene for å få deres vurdering på om konseptet er forståelig og harmonerer med deres syn. Her ble først en tidlig skisse av modellen drøftet med én av respondentene, før et sent utkast av drøftingskapitlet ble drøftet med en av de andre respondentene mot slutten av oppgaveskrivingen. Denne drøftingen avstedkom noen mindre kommentarer, men i hovedtrekk var tilbakemeldingene at konseptet ga mening og var gjenkjennbart, samtidig som det opplevdes som en interessant tilnærming til INCSEA-avtalen. Det ble følgelig ikke funnet behov for å gjøre større endringer etter denne prosessen.

Den andre strategien går på klarlegging av forskers egne «bias» (Creswell, 2014, s. 202) eller noe som på norsk kan oversettes litt upresist til «forestillinger». Her har undertegnedes bakgrunn blitt presentert tydelig i eget underkapittel i innledningen. I tillegg er denne problematisert fortløpende i de tilfeller der det har vært opplevd som nødvendig. Når det kommer til funnene som er presentert, er det ikke identifisert konkrete trekk ved disse som umiddelbart kan knyttes til denne problemstillingen. Problematiseringen har derfor utelukkende blitt gjort på generelt grunnlag, som noe man har vært svært bevisst gjennom hele prosjektet.

Den tredje strategien går på «peer debriefing» (2014, s. 202), som gjerne kan oversettes til «sidemannskontroll». Dette innebærer at en annen person går gjennom studien og stiller kritiske spørsmål. For en masteroppgave kan veileder gjerne vurderes å fylle denne rollen, noe som har vært tilfelle for denne oppgaven.

En fjerde strategi som har vært vurdert, er presentasjon av informasjon som ikke passer inn i konseptet. For denne studien har det vært bevissthet rundt dette underveis og noen uklarheter og tvetydigheter er påtalt. Det kan likevel ikke sies å ha blitt observert større motstridende data og følgelig har det ikke vært mye å presentere i sluttproduktet.

I sum vurderes de strategier som har vært brukt for validering i denne oppgaven til å være tilstrekkelige innenfor et realistisk ambisjonsnivå. Disse har ikke medført større endringer i resultater, men bidrar formodentlig likevel til å styrke studiens gyldighet.

2.6 Etikk og transparens

Et vesentlig aspekt i forskningen er hvordan denne gjennomføres på en etisk god måte. Noe av dette handler om transparens i prosjektet, blant annet ved at man er åpen om metoder, svakheter, kildebruk osv. Alt dette med formål å tydelig la leseren av rapporten kunne få et best mulig grunnlag for å forstå hvordan prosjektet har blitt gjennomført, og med det kunne vurdere gyldighet og pålitelighet for de resultatene som presenteres. I tillegg trekker Creswell frem det å unngå å bare publisere positive resultater som vesentlig (Creswell, 2014, s. 93-94). Alt i alt kan dette gjerne betegnes som etikk som skal sikre forskerprofesjonen troverdighet slik at samfunnet med det kan forholde seg til forskning som noe troverdig.

For dette prosjektet er nettopp oppgavens gjennomgang av disse temaene vesentlig for å sikre den ønskede transparensen. Især metodekapittelet og beskrivelsen av prosjektet er sammen med kritikk av egne resultater, vesentlige elementer for å sikre en troverdig og etisk god oppgave.

Mest plass i metodelitteraturen tar dog etiske betraktninger som går på å ivareta personer som deltar i forskningsstudier. Dette da det er stor risiko for å skade deltakernes interesser hvis man ikke går inn i arbeidet med stor bevissthet rundt dette. Jacobsen beskriver tre hovedkrav innen

---

forskningsetikken i Norge i dag. Disse er informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli gjengitt korrekt (2015, s. 47-53).

Før datainnsamlingen startet ble prosjektbeskrivelse og plan for datahåndtering sendt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste for vurdering av planlagt behandling av personopplysninger. Deretter ble søknad om å gjennomføre intervjuer i prosjektet sendt til Forsvarets Høgskoles Forskningsnemnd. Vurdering og godkjenning er vedlegg til oppgaven. Det ligger med dette to eksterne kontrollmekanismer for håndtering av personopplysninger til grunn for å kunne starte datainnsamling.

Videre har informasjonsskriv til deltakerne blant annet gitt informasjon om prosjektets målsetning, databehandling, rettigheter til å trekke seg og annen vesentlig informasjon som sikrer nettopp informert samtykke. Kvitteringsslipp på samtykke har tydeliggjort dette, samtidig som noe av den samme informasjonen også har vært tatt opp i starten av intervjuene. I og med at det neppe kan sies at undertegnede står i noen form for maktforhold som kan legge press på samtykket til respondentene er jeg trygg på at dette er gjort på en god måte.

Korrekt gjengivelse skal også være vel ivaretatt ved at sitater brukt i oppgaven er nøye gjennomgått i flere runder og bevissthet rundt riktig kontekst har vært stor.

Det vanskeligste punktet å lykkes helt med har vært kravet om privatliv. Da ikke med tanke på at informasjonen som brukes i oppgaven vurderes som særlig sensitiv eller privat for respondentene, men at det har vært vanskelig å anonymisere deltakerne. Dette da rekrutteringen av respondenter har funnet sted i et fagmiljø som består av svært få personer. Dermed har det vært krevende å presentere resultater og sitater på en slik måte at utenforstående med kjennskap til miljøet ikke skal kunne forstå hvem som siteres.

Selv om det ikke er slik at hvert enkelt etisk krav er absolutt og heller må ses i en kost-nytte vurdering (Jacobsen, 2015, s. 53) er det likevel ønskelig å holde seg innenfor, hvis det er praktisk mulig. Dette mener jeg så å ha lyktes med, etter litt strev, også med tanke på anonymisering.

Ved siden av det å ivareta respondentene er det åpenbart utfordringer rundt det å studere egen organisasjon som har krevd størst etisk bevissthet for dette prosjektet. Selv om det åpenbart kan

---

være store fordeler knyttet til informasjonstilgang, kulturforståelse og historisk kontekst er det også en del ulemper som man må være bevisst (Jacobsen, 2015, s. 56-57).

På den positive side har det å studere egen organisasjon gjort det lettere å manøvrere for å få tilgang enn hva tilfellet sannsynligvis ville vært for en ekstern forsker. Bare det å vite hvem man skal spørre for å få tillatelser til intervjuer har formodentlig forenklet en del. Videre har det forenklet intervjuene, ved at tillit har syntes å være etablert fra første stund. Her kunne man på den andre side også blitt oppfattet som partisk, noe jeg dog ikke har opplevd at har vært tilfelle.

Jacobsen advarer til særlig forsiktighet hvis man «ønsker å «bevise» at noe er galt» (Jacobsen, 2015, s. 57). En slik tilnærming har for så vidt vært tilfelle for denne studien ved at det har vært en underliggende hypotese at INCSEA-avtalens praktiske betydning i hverdagen på lavere nivå har vært overkommunisert. Da dette dog ikke er en hypotese med stor personlig prestisje har jeg ikke ansett dette faktum som noe som skulle stoppe prosjektet. Dog har det vært viktig å være dette svært bevisst og aktivt søke informasjon som kunne falsifisere hypotesen. Når da hypotesen ved prosjektets slutt kan sies å være svekket er dette på mange måter noe som må kunne sies å være en positiv indikasjon for forskningskvaliteten og den etiske vurderingen.

Det forhold som i denne sammenheng kan antas å innebære størst risiko for å svekke forskningen er mest sannsynlig sjansen for å være blind for forhold som man burde tilnærmet seg. I og med at forsker og respondenter tilhører samme organisasjon er dette en overhengende fare, da man gjerne ved å være en del av samme organisasjonskultur også vil ha mye av den samme forståelse og fordommer knyttet til mange fenomener. Her kunne en ekstern forsker kanskje ha oppdaget forhold som det ville vært naturlig å tilnærme seg for en enda bredere forståelse.

Det vurderes likevel slik, at i sum er utfordringer rundt studie av egen organisasjon for denne studien tilfredsstillende håndtert. Dermed er også fordelene ved nærhet vurdert som større enn ulempene.

2.7 Svakheter ved metoden

Hva angår potensielle svakheter ved den anvendte metoden er mye allerede adressert fortløpende i dette kapitlet. Det er likevel et par overordnede poeng som bør understrekes.

For det første er det svært viktig å være bevisst at man med en sosial-konstruktivistisk forståelse og en fenomenologisk tilnærming ikke finner noen objektiv sannhet på det man forsker på, men analyserer ulike menneskers forståelse av et fenomen. Dette betyr at resultatet av prosjektet i hovedsak vil være en beskrivelse av hvordan de tre respondentenes forståelse av INCSEA-avtalen kan tolkes. Dette kan ikke uten videre generaliseres ut på noen andre personer eller grupper, selv om de skulle ha samme relasjon til INCSEA-avtalen som de som er intervjuet. Det er selvfølgelig ikke en urimelig antakelse at det som er funnet også, i hvert fall delvis, vil harmonere med forståelsen hos andre kolleger, men dette kan vi ikke vite sikkert uten at det er undersøkt innen en vitenskapelig ramme. Fraværet av tidligere undersøkelser på området øker denne usikkerheten.

Med dette i bakhodet ville det vært gunstig om man hadde gjort flere intervjuer etter analysen, med en oppdatert intervjuguide. Dette for å sette uavklarte spørsmål og få testet de første resultatene mot flere respondenter, noe som ligger nærmere det som betegnes «Grounded Theory», som veksler tilbake til å generere mer data underveis i utviklingen av empiri (Tjora, 2013, s. 176). Som det påpekes i litteraturen er dette dog meget krevende og ikke noe jeg fant tid til i dette prosjektet eller opplevde å ha erfaringsnivå til, da det ville gjort datahåndteringen og analysen enda mer kompleks.

Et siste svakhetspunkt som det kan være verdt å nevne, er at det i all hovedsak kun er brukt intervjuer for å generere data. Det er ikke vanskelig å se for seg at en analyse av protokoller i tillegg ville ha gitt mulighet for et sterkere produkt totalt. I det minste kunne bruk av protokoller inn mot intervjuene formodentlig ha gitt noen konkrete punkter å utfordre respondentene på eller hjulpet hukommelsen deres ved eventuelle uklarheter. Samtidig er det viktig å huske at poenget med den metodologiske tilnærmingen er å få frem nettopp respondentenes historie, slik som de forteller den og med minst mulig ytre påvirkning. I og med at to av respondentene har vært med på å utforme flere protokoller bør forhåpentligvis deres historie dermed være bedre og fyldigere enn en tynn protokolltekst. Det er dermed ikke gitt at «fakta» fra protokoller uten videre ville styrket oppgaven. I hvert fall ikke direkte i intervjuene.

---

3 Om INCSEA-avtalen

3.1 Avtalen og tilleggsprotokollene

INCSEA-avtalen ble opprinnelig inngått mellom Sovjetunionen og Norge, og undertegnet 1. oktober 1990. Etter Sovjetunionens fall ble avtalen videreført med Russland, etter protokoll av 22. april 1993. Avtalen har senere blitt endret ved tilleggsprotokoller i henholdsvis 1998 og 2021 (Insidentavtalen, 1990, 2021).

Avtalen gjelder for partenes skip og luftfartøyer, tilknyttet det militære, til sjøs utenfor territorialfarvannet. Ikke-militære skip og luftfartøyer tilhørende partene omfattes også av avtalen, ved at disse ikke skal utsettes for de handlinger som forbys mellom de militære fartøy (1990, art. II og V).

Hva skip angår understreker avtalen ettertrykkelig Sjøveisreglene av 1972 som grunnreglene for hvordan man skal omgå på havet. Videre presiseres viktigheten av trygg manøvrering, avstand og det å angi sine intensjoner. I tillegg listes mer konkrete handlinger som ikke tillates opp – så som simulering av angrep, belysning, bruk av signalrakett, mv. (1990, art. III).

For luftfartøy følges samme logikk, men uten noe internasjonalt regelverk i bunnen og med noen færre konkrete forbud i 1990-avtalen (1990, art. IV).

Videre forplikter avtalen partene til å følge etablerte varslingssystemer for aktivitet som innebærer fare for skips- eller luftfart og angir også en fremgangsmåte for utveksling av informasjon ved episoder mellom partenes skip og/eller luftfartøyer. Det skal videre avholdes evalueringsmøter årlig eller oftere (1990, art. VI, VII og IX).

Som vedlegg til avtalen er det laget en liste med «spesielle signaler», som kan brukes til å signalisere skips «adferd og intensjoner» (1990, art. III og vedlegg).

Protokollen til avtalen av 1998, også kjent som «første tilleggsprotokoll», er etter sin artikkel V en «uatskillelig del» av avtalen og angir frekvenser for radiosamband og kallesignal for dette. Videre legges forbud mot forsettlig forstyrrelse av samband til listene med forbudspunkter for skip og

---

luftfartøyer. For luftfartøyer legges det også til forbud mot å skyte signalraketter mot andre skip og luftfartøyer (1990, vedlagt protokoll av 1998).

«Protokoll om endring» av 2021, også kjent som «andre tilleggsprotokoll» (Insidentavtalen, 2021), angir i likhet med protokollen av 1998 endringer og tillegg til hovedavtalen. I tillegg legges muligheten for å gi sikkerhetsinformasjon på engelsk til sambandsprosedyrene i protokollen av 1998.

De mest substansielle endringer som andre tilleggsprotokoll angir kan synes å være teknologidrevet, ved at avtalen også blir gjeldende for partenes ubemannede luftfartøyer og at navigasjonssystemer, på lik linje med samband, ikke skal forstyrres forsettlig. I tillegg åpnes det for at man på fartøynivå kan avtale å øve på avtalens signaler.

Det er med andre ord ikke et enormt sett med særregler som er avtalt i INCSEA-avtalen, og i hovedsak bekrefter avtalen at begge parter skal forholde seg til Sjøveisreglene og for øvrig ta hensyn og informere hverandre, for å unngå farlige situasjoner. Utover dette blir forbudslistene, sambandsprosedyrer, årlige møter og fremgangsmåte ved episoder gjerne det mest konkrete man kan lese direkte ut av avtaleteksten.

3.2 Litteratur om INCSEA-avtalen

Som det er understreket tidligere er det ikke mye forskningslitteratur å finne om den norske INCSEA-avtalen. Det største bidraget som har blitt funnet i forbindelse med dette prosjektet, er artikkelen «Mellom varmebølge og isfront: nordområdene, sikkerhet og storpolitikk» (Bjur et al., 2020), hvor INCSEA-avtalen som samarbeidsmekanisme berøres over omtrent to sider.

Det vesentligste poenget i denne artikkelen er at INCSEA-avtalens relevans etter 2014, utover fraværet av andre kontaktflater mot Russland, kan angis med tre grunner. Disse er avtalens praktiske verdi på sjøen og i luften, koblingen mellom det praktiske og avtalens sikkerhetspolitiske side, og til sist avtalen som en multilateral balanse mot Russland (2020, s. 485-486).

Det siste punktet kan sies å være særlig interessant, da avtalen rent faktisk er bilateral, noe som går mot klassisk norsk tilnærming som småstat, hvor det heller er ønskelig med multilaterale ordninger. Men i og med at de fleste av Norges viktigste allierte faktisk har tilsvarende avtaler argumenterer Bjur mfl. for at man med det har en avtale som man kan tilpasse innen nasjonale interesser, samtidig

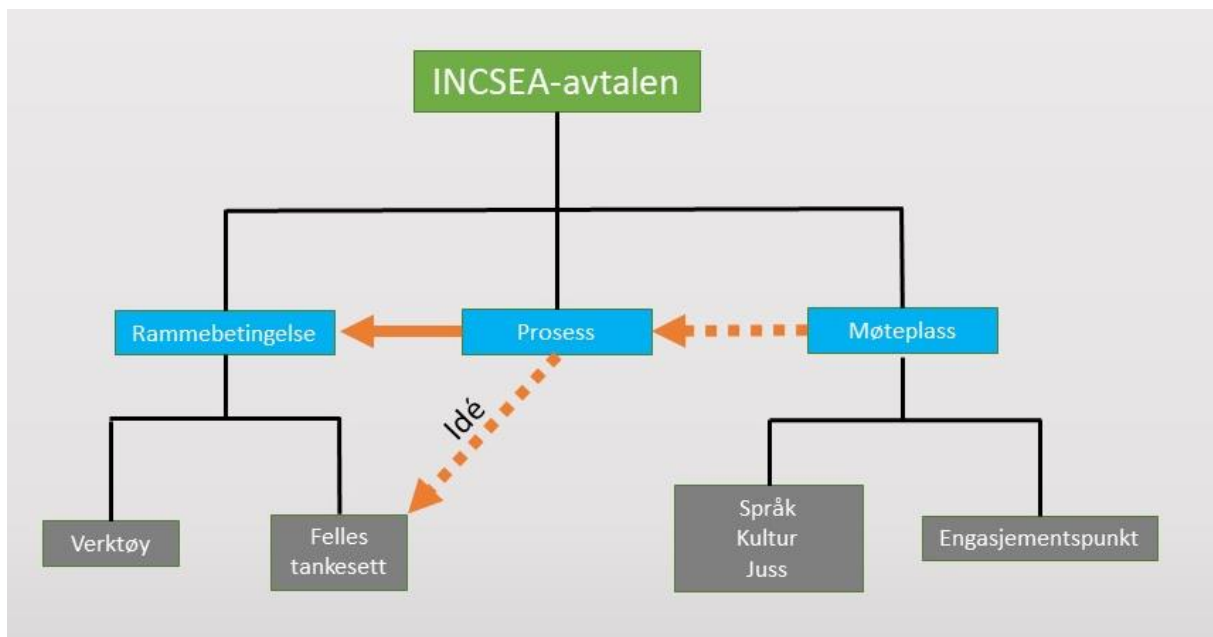
---

som den indirekte er forankret hos allierte. Man kan med andre ord se INCSEA-avtalen som en multilateral avtale, men med bilateral fleksibilitet og funksjon.

4 Resultater og drøfting

Som allerede påpekt i metodekapitlet har analysen av intervjudataene til slutt munnet ut i en modell bestående av tre hovedfunksjoner som INCSEA-avtalen kan sies å fylle og som den dermed kan forklares i lys av. De tre hovedfunksjonene er INCSEA-avtalen som henholdsvis «møteplass», «rammebetingelse» og «prosess». Videre har de to førstnevnte hovedfunksjonene også underpunkter som er ment å tydeliggjøre ulike perspektiver ved dem.

Ved bruk av tykke og stiplede piler synliggjøres videre hvordan de ulike hovedfunksjonene kan sies å påvirke med ulik kraft inn mot andre hovedfunksjoner og underpunkter. Det vil selvfølgelig kunne påvises sammenhenger mellom de fleste funksjonene, så pilene er utelukkende ment å illustrere de hovedtendenser som prosjektet har identifisert og oppgaven omtaler.

4.1 Presentasjon av respondentene

Som nevnt i pkt. 2.3 er det intervjuet totalt tre personer i prosjektet. Når sitater fra disse skal brukes i den videre drøftingen kan det være greit å ha en noe bedre forståelse for deres bakgrunn og ståsted. De presenteres derfor kort her, men for å bevare deres anonymitet må dessverre detaljeringsgraden på beskrivelsen bli noe overfladisk, og i et par tilfeller bevisst upresis. Dette er beklagelig med tanke på å gi leseren en best mulig forståelse av konteksten den enkelte har svart i, men samtidig nødvendig med bakgrunn i personvernet og anonymiteten som samtlige respondenter har ønsket at skulle opprettholdes.

Respondent 1 vil i det videre benevnes «Skipssjefen». Han har tjenestegjort på fartøy i Kystvakten siden midten av 2000-tallet, kun avbrutt av et par år med tjeneste i stab. Mesteparten av tiden på havet var han om bord på havgående fartøyer i Barentshavet. Han er nå i tjeneste på land.

Respondent 2 vil i det videre benevnes «Forvalteren». Han har tidligere tjenestegjort på fartøy i Sjøforsvaret, blant annet i Barentshavet. Nå har han mange års tjeneste i sentral stab, hvor forvaltning av INCSEA-avtalen i det daglige har vært en av hovedoppgavene hans de siste 10 årene.

Respondent 3 vil i det videre benevnes «Forhandleren». Han har over lengre tid tjenestegjort inn i høyere staber og vært aktiv i flere forhandlinger og delegasjoner som har jobbet opp mot Russland. INCSEA-avtalens sentrale møter og forhandlinger har han fulgt, av og på, de siste 20 årene.

4.2 INCSEA-avtalen som møteplass

Ser vi først på INCSEA-avtalen som møteplass kan man i den smaleste forståelse av begrepet se dette som en forklaring på at man i regi av avtalen møtes årlig for å diskutere overholdelse og videreutvikling av avtalen, slik avtaleteksten formulerer at man skal gjøre det (Insidentavtalen, 1990, art. IX). Dette er for så vidt riktig, men i denne modellen innebærer møteplass-begrepet noe langt mer. Blant annet dekker det forståelsen av å være et engasjementspunkt for sikkerhetspolitisk dialog, i retning av det Bjur m.fl. beskriver (2020, s. 485), noe som kan sies å gå utenpå avtaletekstens motiv, isolert sett.

Videre kan INCSEA-avtalen som møteplass tilnærmes på flere måter enn bare i forståelsen av det fysiske engasjementet. Utover engasjementsperspektivet innebærer derfor begrepet i denne sammenheng også andre funksjoner, nemlig en tilnærming og forståelse av ulikt språk og kultur, samt utvikling av juridisk tekster og forståelse av disse.

Møteplassen som engasjementspunkt

Som allerede bemerket kan man se engasjementsfunksjonen i møteplassen på flere nivå. På høyeste nivå handler dette om noe som er langt større enn avtalen isolert sett, nemlig det bilaterale engasjementet innen det militære domenet og kanskje til og med bilateralt engasjement i et nasjonalt perspektiv uavhengig av domene. Etter 2014, med Ukraina-krisen og et suspendert bilateralt militært samarbeid med Russland som bakteppe, har avtalen stått igjen nesten alene som militær kontaktflate. De øvrige kontaktflatene som har vært bevart er søk og redning, kystvaksamarbeid, grensevaksamarbeid og direktelinja mellom FOH og Nordflåten (Prop. 1 S (2021-2022), s. 34-35). Dermed kan betydningen av INCSEA-avtalen også vurderes som økt (Bjur et al., 2020, s. 484).

Dette ga også begge respondentene som jobber med avtalen på høyere nivå uttrykk for flere ganger.

«Forhandleren» uttalte blant annet følgende:

Når samkvemmet, eller la oss si berøringspunktene, krymper hen imot null. Da er det jo slike tiltak som for eksempel INCSEA-avtalen eller berøringspunkter som avtalen åpner for, som gjenstår som den eneste måten vi faktisk kan møte hverandre på. For å se hverandre i øynene og prøve å finne ut av ting (Forhandleren).

Og:

Det vi kanskje ser er at det er et ønske om å kunne benytte den eksisterende avtalen som en noenlunde ufarlig, eller ukontroversiell, inngangsport til å det i hele tatt kunne diskutere militærfaglig over bordet – eller over grensa til og med (Forhandleren).

«Forvalteren» uttrykte som en kontrast at han ikke kunne si å oppleve noe endret engasjement fra departementsnivået etter 2014. Samtidig er det nok liten tvil om at det at man fikk jobbe ufortrødent videre, med flere arbeidsmøter, for å utvikle den nye tilleggsprotokollen av 2021, likevel kan ses på

---

som et taktskifte. Dette da det meste av alt annet engasjement ble suspendert. At det ble fulgt med på fra toppen politisk ble også klart for han da avtalen endelig var ferdigforhandlet og underskrevet:

Jeg ser jo det at med det samme vi var kommet til en konklusjon så var det jo plutselig Statsminister, Forsvarsminister og Utenriksminister. Som tok med seg avtalen til NATO og presenterte det som en stor suksess at vi hadde fått dette gjennom. Så det er jo en avtale som ligger veldig høyt (Forvalteren).

Det har med andre ord utvilsomt vært politisk dekning og støtte helt til topps for å la videre utvikling av INCSEA-avtalen bestå. Med tanke på den begrensede substansielle endring som tilleggsprotokollen av 2021 innebærer (ref. pkt. 3.1) kan det neppe være avtaleteksten i seg selv som da har vært motivet for å fortsette prosessen. Dermed er det rimelig å trekke slutningen om at det sett fra politisk nivå først og fremst har vært selve engasjementet i seg selv som har vært kjernen i motivasjonen.

I et noe mer praktisk perspektiv, hvor INCSEA-avtalen faktisk også har en verdi i seg selv, kan man også føre argumentasjon for at forhandlinger om ny tilleggsprotokoll og årlige møter også har en vesentlig verdi for å bevare et engasjement rundt selv avtalen. Dette og det mer politiske perspektivet nevnt over, er åpenbart ikke gjensidig utelukkende perspektiver, men kan snarere ses som komplementære. Det vil si at mens man får et engasjement som gir verdi på politisk nivå, er det gjerne på lavere nivå man får den direkte effekten av avtaler og møter. Dette innebærer dermed at man holder INCSEA-avtalen i hevd og bekrefter den som en relevant avtale i seg selv, noe som henger tett sammen med tanken om INCSEA som en prosess, noe vi kommer tilbake til senere i drøftingen.

I tillegg kommer på dette nivået også den dialog Forsvarets Operative Hovedkvarter (FOH) og den russiske Nordflåten eller kystvakten måtte ha, når det kommer til situasjoner i relasjon til avtalen gjennom året. Her snakker man, ifølge «Forvalteren» gjerne sammen hvis det er tilfeller relatert til INCSEA-avtalen som ikke måtte være av en så alvorlig karakter at fremsendelse av diplomatisk note er aktuelt.

Sjefen for FOH tar da kontakt med Sjef Nordflåten eller Sjef for FSBs grensedirektorat i det Vestlige Arktis [som har ansvar for russisk kystvakt i området] på VTC [videolink], der man

---

fremlegger synspunkt på hendelsen. Og så blir det håndtert på det nivået som det gjelder (Forvalteren).

Ut over det praktiske i en mulig løsning av konkrete situasjoner innebærer dette åpenbart også et engasjement med russisk motpart på samme nivå. Formodentlig kan man også her se verdien av dette utover INCSEA-avtalen i seg selv, ved at man med en slik dialog får skapt relasjoner og med det kan ha en lavere terskel for å kommunisere sammen også rundt andre problemstillinger.

Selv om INCSEA-avtalen som møteplass i hovedsak kan kobles til operasjonelt og strategisk nivå, altså til FOH og høyere, finnes det også eksempler på avtalen som et engasjementspunkt i bilaterale øvelse på taktisk nivå (fartøynivået). Dette blir dog et mer historisk perspektiv, da de større bilaterale (og trilaterale) øvelsen med Russland (og USA), med unntak av noe kystvaktsamarbeid, har vært suspendert siden 2014. I forbindelse med slike øvelser poengteres det både fra «Forvalteren» og «Forhandleren» at man aktivt hadde INCSEA-avtalen inne som et element. Om ikke annet så i hvert fall med utveksling av noen signaler fra signallisten i avtalen (Insidentavtalen, 1990, vedlegg).

Oppsummert kan man dermed se engasjementsfunksjonen som en forklaring som dekker alle nivåer i Forsvaret, men åpenbart med størst forklaringskraft på et strategisk/politisk nivå i årene etter 2014.

Møteplassen som sted for utvikling av språklig, kulturell og juridisk forståelse

Et område som både «Forvalteren» og «Forhandleren» er innom som et vesentlig moment er utvikling av forståelse for de utfordringer ulikt språk, kultur og nasjonal juridisk praksis gir både ved lesning og tolkning av avtaletekster og tilnærming til problemstillinger rundt INCSEA for øvrig.

Man kan nok rimeligvis anta at øvelser med INCSEA-innhold, som man tidligere hadde mellom fartøy på havet, åpenbart kan ha bidratt til slik forståelse på utøvende nivå. Samtidig er det formodentlig mer sannsynlig at det i denne sammenheng heller var øvelsene og samvirket i seg selv, snarere enn eventuelt INCSEA-innhold som her bidro mest til dette. Derfor kan nok denne dimensjonen av møteplassen i all hovedsak kobles til høyere nivå i Forsvaret og da især til de årlige protokollmøtene, samt arbeidsmøtene for å utvikle revidert avtaletekst.

En konkret språklig/kulturell/juridisk utfordring som beskrives fra de årlige møtene med russisk side er når man har tatt opp det som norsk side har betegnet som «episoder». Dette i henhold til artikkel VII i avtalen hvor partene forplikter seg til å:

[...]uten opphold utveksle hensiktsmessig informasjon gjennom militærdiplomatiske kanaler vedrørende tilfeller av kollisjon, episoder som resulterer i beskadigelse, og andre episoder til sjøs mellom skip og luftfartøy tilhørende partene (Insidentavtalen, 1990, 2021).

Her forklarer «Forhandleren» at mens norsk side ser på «avtaleverket som et instrument for å kunne regulere uønskede episoder til sjøs» og med det løfter inn risikosituasjoner som man vurderer som «episoder» til de årlige drøftingene med russerne, så har russisk side en annen forståelse av denne problemstillingen. Dette kan delvis forklares i en språklig kontekst: «Det er veldig stor motvilje mot å erklære noe for eller å kunne godta at det har inntruffet en «episode». Ordet «Insidjent» [russisk for «episode»] blir på russisk oppfattet som noe langt mer alvorlig [enn på norsk]» (Forhandleren).

Dermed får språk og kultur også juridiske implikasjoner, noe som gjør at «juss» er satt sammen med «språk» og «kultur» i modellen. Som det er mulig å se av eksempelet over er det rett og slett i mange tilfeller vanskelig å skille mellom de tre elementene og det vil gjerne være nødvendig å se dem i sammenheng for å kunne få en mest mulig komplett forståelse av problemstillingen.

I problemstillingen rund «episoder» gir den russiske fortolkningen, ifølge «Forhandleren», en uheldig juridisk implikasjon hvis man skal følge den russiske sidens logikk:

Ved minst ett tilfelle så har det jo blitt hevdet i fra den russiske motparten, eller avtaleparten, at om vi skulle erklære at det var inntruffet en episode, så vil hele avtaleverket ha spilt fallitt. For de har jo inngått en avtale for at vi skal unngå episoder og da kan [man] jo ikke godta at det har skjedd en episode. For da vil jo avtalen ha spilt fallitt. Og det er jo mildt sagt en annerledes fortolkning av avtaleverket enn vi har på norsk side (Forhandleren).

Å forstå slike standpunkt er åpenbart vesentlig for å kunne jobbe i retning av en omforent praksis og eventuelle endring av avtaleverket, hvis felles praksis ikke skulle være mulig innen rammene av dagens avtale. For det konkrete eksemplet over kan en løsning ligge i at man forbedrer det som «Forhandleren» antyder som en mangel i den nåværende avtalen, nemlig at det «[...]er ikke gjort noe forsøk på å definere hva en episode egentlig er».

Formodentlig vil dette i så fall bety ytterligere år med arbeidsgruppemøter og enda mer «lirking og vending på bokstaver», slik «Forvalteren» delvis beskriver prosessen som ledet til andre tilleggsprotokoll. Og det er klart at om det er vanskelig å bli enig om det rent juridiske når man ser på dette med ulike kulturelle briller, så hjelper det heller ikke at avtalen skal «[...] kunne leses på begge språkene og ha samme betydning», slik «Forvalteren» videre påpeker.

Følgelig blir språk-/kultur-/jus-dimensjonen en vesentlig del av den praktiske møteplassen som INCSEA-avtalen utgjør. Videre blir det å utvikle en forståelse av disse ulike dimensjonene mellom partene vesentlig for å klare å håndtere den foreliggende avtalen og utvikle den videre.

Samtidig kan disse aspektene rundt møteplassen også bidra til en verdifull forståelse av språk, kultur og juss på russisk side mer generelt, noe som det kan være nyttig å ha i omgang med Russland også i andre sammenhenger; det være seg militært eller på andre områder hvor Norge og Russland møtes. I så måte blir også denne dimensjonen av INCSEA-avtalen som møteplass noe som tilfører verdi i flere sammenhenger enn bare de som utelukkende handler om avtalen selv.

Utover det som foregår i de bilaterale møtene mellom delegasjoner bør man nok igjen nevne VTC-kontakt mellom FOH og Nordflåten/russisk kystvakt som noe som også bidrar i denne utviklingen av forståelse. I hvert fall på det mer fagmilitære domenet. Dette da kommunikasjon og reaksjoner på samtaler rundt mindre hendelser også må kunne antas å bidra til at partene lokalt forstår hverandre bedre. I tillegg må det rent praktisk også kunne antas at slike møter og forståelse kan bidra til bedre relasjoner på personlig nivå og da i neste omgang gjøre at listen for å ta kontakt ligger lavere, også ved tilfeller av mer umiddelbart kritisk art. Videre vil også samtaler og erfaringene som disse samtalerne gir på taktisk nivå kunne bidra til å bedre forståelsen på høyere nivå og også være elementer man kan bruke inn i de årlige samtalerne.

Møteplassen - oppsummert

Oppsummert kan man dermed si at INCSEA-avtalen som møteplass på ingen måte bare handler om de fysiske møtene i seg selv, men vel så mye om det utvidede formålet man kan si at den utgjør. Dette ved å sørge for at man faktisk i det heletatt kan møtes i en militær kontekst, noe som vurderes til å ha en egenverdi. I tillegg legger møteplassene til rette for bedre forståelse av språk, kultur og

---

juridisk praksis, både innen rammene av INCSEA-avtalen og i overførbarhet til en større militær og bilateral kontekst.

Disse aspektene har åpenbart også klare prosessuelle trekk og INCSEA-avtalen som møteplass er derfor i modellen angitt å ha en direkte kobling inn mot INCSEA-avtalen som prosess, noe vi kommer tilbake til senere.

4.3 INCSEA-avtalen som rammebetingelse

Ved en tilnærming til INCSEA-avtalen som rammebetingelse, med underkategorier som i modellen, kan det ved første øyekast fremstå som at dette gjerne i hovedsak handler om det som foregår på havet og i luften, ved praktisk bruk av avtalen.

Selv om dette praktiske perspektivet på mange måter er riktig, er det ikke helt presist, da avtalen som rammebetingelse må kunne sies å også favne noen andre funksjoner. I det praktiske domenet vil dette i særdeleshet være at avtalen også legger rammene for håndtering av situasjoner relatert til avtalen også på høyere nivå, samt legger rammene for videreutvikling av avtaleverket.

I et større perspektiv kan man også hevde at avtalen utgjør en rammebetingelse som kan påvirke bilaterale kontaktpunkter utenfor avtalens virkeområde. Avtalen kan i denne sammenheng antas å gi opphav til tankesett og fremgangsmåter som også kan brukes, bevisst eller ubevisst, i tilnærmingen mellom Norge og Russland i kontaktpunkter utenfor avtalens hovedkontekst. Dette er dog et aspekt som dette prosjektet ikke har undersøkt nærmere og dermed ikke kan føre god vitenskapelig argumentasjon for.

I den videre gjennomgangen av INCSEA-avtalen som rammebetingelse vil de to underpunktene for modellen være rammene for drøftingen. Her går vi fra «verktøy» - i form av blant annet regler - til «tankesett». Altså fra noe som er relativt konkret, og tildels nedskrevet, til de mer abstrakte ideer.

Rammebetingelser i form av verktøy

Å tenke på INCSEA-avtalen som et praktisk verktøy er på mange måter det meste nærliggende om man leser avtalen fra perm til perm, uten å ha kjennskap til dens posisjon og praktisering. Typisk vil

---

man da, i en snever tilnærming, se på avtalen som et rent juridisk dokument, hvor reglene som er nedfelt gir konkrete rammer for hva man skal og ikke skal gjøre.

Dette er selvfølgelig også til en viss grad tilfelle, men samtidig er det liten tvil om at man ikke uten videre kan forutse hvorvidt eller hvordan en regel virker bare ved å lese den. Dette da langt fra alle lover og regler i samfunnet i det hele tatt praktiseres, samtidig som praksis også kan variere ut fra andre forhold enn bare regelens tekst. Følgelig kan undersøkelser som dette prosjektet være nødvendig for å forstå hvordan avtalen fungerer som praktisk verktøy i en bredest mulig forstand.

I gjennomgangen av INCSEA-avtalen som møteplass har allerede jussen blitt berørt som et punkt, da i relasjon til det språklige og kulturelle, og med det noe man er nødt til å forstå den andre part sitt perspektiv på. Forståelse av hverandres perspektiv går åpenbart inn som en faktor også når vi kommer til juss som en del av verktøybegrepet. Dette da denne forståelsen både vil ha påvirket hvordan de materielle reglene i avtalen har blitt utformet og hvordan man forventer at disse skal forstås og håndheves.

Den vesentlige forskjellen fra perspektivet med jussen som møteplass blir at i verktøyperspektivet, som rammebetingelse, behandles den som nettopp et mer konkret verktøy. Dermed blir det som utforskes i hovedsak hvordan jussen og reglene virker funksjonelt i utøvelsen av avtalen og videre påvirker hvordan partene handler i den daglige omgang på havet og i luften.

Her er alle respondentene tydelige på at regelverket må ses som en del av et større bilde, hvor INCSEA samvirker med eller virker i forlengelsen av internasjonalt regelverk, så som Sjøveisreglene og havretten. I tillegg kan det argumenteres for at det også er slike regelverk som kan gjøre det nødvendig med en INCSEA-avtale i det hele tatt:

Grensen vår får vi ikke gjort noe med. Og så er vi faktisk pålagt å seile i det havområdet vi har tatt på oss ansvaret for i henhold til havretten og ivareta våre suverene rettigheter. Og russerne har jo også et hav der oppe og behov for å seile sine havområder [...] (Forvalteren).

Et vesentlig spørsmål blir i så fall hvorfor det skal være nødvendig med en bilateral avtale, når det finnes internasjonalt regelverk som skal regulere aktivitet på havet. Her kan man på den ene side si at INCSEA-avtalen i tekst synes å tilføre lite utover det som blant annet Sjøveisreglene allerede regulerer. Samtidig er det liten tvil om at det ligger noen spesielle behov i utøvelsen av den militære

---

aktiviteten, som gjerne trenger mer konkret regulering for å redusere risiko for uønsket friksjon, noe «Forvalteren» påpeker:

«Så er det jo de internasjonale sjøveisreglene som gjelder for vanlig ferdsel på sjøen. INCSEA-avtalen den starter jo egentlig når du må fravike det som går på vanlig – og at du driver med andre typer [militære] operasjoner.»

Som det fremgår av avtaleteksten blir INCSEA-avtalen dermed på den ene side en bekreftelse på at man forholder seg til internasjonale rettslige regler. På den andre side inneholder avtalen også egne særregler som kan synes å springe ut fra erkjennelsen av at det er tilfeller av militærfaglig behov som ikke dekkes innenfor annet aktuelt regelverk. Man kan dermed si at det militærfaglige med dette blir en del av rammebetingelsene, da dette blir et premiss for de reglene man har avtalt seg imellom.

Samtidig er det åpenbart ikke mulig å dekke alle tenkelige tilfeller med konkrete regler, så reglene må derfor kunne antas å også ha enn mer generell funksjon ved å gi fartøyssjefer en ide om hvor «landet ligger». Regelverket, med den militærfaglige bakgrunn, får dermed også en funksjon i å etablere et felles tankesett mellom norsk og russisk side, noe vi kommer tilbake til senere.

Ser vi litt nærmere på respondentenes forhold til det konkrete innholdet i INCSEA-avtalen er det i denne sammenheng interessant å registrere at både «Skipssjefen» og «Forvalteren», som er de som sitter tettest på den daglige bruk av avtalen, synes å ha vel så mye fokus på de overordnede trekk og intensjoner i avtalen, samt relasjonen til internasjonalt regelverk, som til innholdet i de enkelte artikler i avtaleverket. I særdeleshet «sjømannskap» løftes frem som en vesentlig forventning som man leser ut av avtalen:

«I utgangspunktet er INCSEA egentlig godt sjømannskap; sånn som å følge sjøveisreglene, når to stater møter hverandre. [...] godt sjømannskap, god kommunikasjon – det kommer man langt med» (Skipssjefen).

[...] i bunnen så ligger det jo godt sjømannskap [...] det er jo mange som bare stuper inn og leser artikler. Men jeg pleier å si at det er på mange måter forordet, som ikke ligger som en føring, men en informasjon, fra strategisk nivå som kanskje er viktigst. For hvorfor INCSEA-avtalen? Det er jo for å gi informasjon og tilkjenne din intensjon. Og det er kanskje det viktigste vi gjør der ute (Forvalteren).

«Skipssjefen» er sågar kritisk til hvorvidt alle deler av avtalens innhold tilfører positiv verdi i det hele tatt. Da er det især reglene rundt bruk av signaler, som kanskje er noe av det mest konkrete og tilsynelatende praktiske innholdet i INCSEA-avtalen, som han peker på:

Jeg tenker at det er helt unødvendig å ha med i en sånn avtale. Det er jo VHF [radiosamband] som gjelder. Å begynne å blinke [lyssignaler] og ... Det kan fort skape forvirring. Jeg er veldig uenig i at det skal være så detaljert i en slik avtale (Skipssjefen).

Her er dog «Forvalteren» ikke direkte enig i kritikken, selv om han er enig i at semafor og blink ikke er noe som man driver med i hverdagen lenger. Han understreker samtidig at dette tross alt er et vedlegg til avtalen og dermed ikke en hjørnestein. Samtidig fremhever han det som et bidrag som hurtigoppslagsverk om behovet skulle oppstå og man vil slippe å bla i den internasjonale signalhåndboken.

Det er også interessant å se til forordet som «Forvalteren» viser til. Dette er ikke en del av den formelle avtalen, men et forord til en intern utgivelse i Forsvaret fra 1998, hvor man fra Forsvarets Overkommando hadde laget et forord før avtaleteksten. I korte trekk gir dette forordet både et historisk bakgrunnstykke for avtalen, en instruks om at den skal følges og et kort sammendrag av avtalens innhold og hensikt (Operasjonsstaben, 1998).

Innholdet i seg selv er i denne sammenheng mindre relevant og gjengis derfor ikke ytterligere. Mer interessant er dog det faktum at man for en så kort avtaletekst likevel fant det nødvendig å presisere hensikten og nærmest lage en kortversjon av de store trekk. Sett sammen med det nevnte overordnede fokus hos «Skipssjefen» og «Forvalteren» er det naturlig å spørre seg om dette er et uttrykk for at avtalen oppleves lite tilgjengelig i tekst og form og derfor må «oversettes» ut til sluttbrukerne. Eller handler det heller om at avtaleteksten alene ikke gir godt uttrykk for hvordan avtalen anvendes eller forventes anvendt?

Ut fra respondentenes fortellinger kan det synes som at begge disse spørsmålene kan besvares med «ja». Ser vi først på problemstillingen rundt tilgjengelighet er det liten tvil om at de to tilleggsprotokollene gjør det vanskelig å lese avtalen i sin helhet. Dette da de i sin artikkelform til dels kommer med ny tekst og til dels justerer på originalavtalen, uten at avtalen som helhet er utgitt på nytt. Dette er dog noe som vurderes løst internt på norsk side:

Planen er i hvert fall [...] å lage til en litt mer lesbar variant, de Forsvarsstaben har til intensjon å skrive [slik at] artiklene kommer i rett rekkefølge. Så den blir mer brukbar på bro når det er mørkt og [...] du fysisk kan finne frem på en enkel måte (Forvalteren).

I denne ambisjonen ligger det også indirekte en erkjennelse av at man, i hvert fall på høyere nivå, vurderer avtaleteksten i seg selv som så vesentlig at den bør være lett å lese for de som skal bruke den på havet og i luften.

Selv om avtalen i dag kan være noe krevende å tilnærme seg er det likevel vanskelig å se for seg at dette skal være hovedforklaringen på hvorfor «Skipssjefen» og «Forvalteren» tilsynelatende har mer fokus på de store trekk rundt avtalen enn på detaljene. De mer «uklare» tilnærminger som «godt sjømannskap» og «sunn fornuft», sammen med «militærfaglig» forståelse er åpenbart langt mindre konkrete punkter å forholde seg til enn de fleste av artiklene i avtalen og derfor neppe en tilnærming av bekvemmelighetshensyn. Mye tyder dermed på at det for INCSEA-avtalen foreligger en praksis på norsk side hvor idégrunnlaget for avtalen er mer vektlagt som rammebetingelse, enn de konkrete verktøy beskrevet i avtaleteksten.

Alternativt kan man anta at idégrunnlaget oppleves som så dekkende at avtaleteksten i seg selv ikke trenger finlesing. Sistnevnte forklaring harmonerer på mange måter best med den beskrivelsen som «Forhandleren» gir av den instrumentelle forståelsen han mener norsk side har for avtalen når det kommer til oppfølging av «episoder» (ref. pkt. 4.2).

Rammebetingelser i form av felles tankesett

At man som regel ikke bare kan lese lover, avtaler og andre juridiske tekster bokstav for bokstav for å forstå dem er nok mer regelen enn unntaket i jussens verden. Når vi leser lover, er blant annet forarbeider og tidligere dommer vesentlig for å forstå hvordan loven er ment å virke og hvordan den virker.

Som vi allerede har vært inne på med INCSEA-avtalen som møteplass er dette med å forstå den faktiske betydningen av avtaleteksten for begge parter gjerne enda viktigere i en slik bilateral setting. Dette især fordi håndhevelsen skjer i fellesskap og gjennom enighet mellom partene, uten noen domstol som kan avgjøre hva teksten betyr. Det vil derfor kunne være logisk at man ønsker å

---

formidle de erfaringer man gjør i møte med russisk side, både ved utviklingen av avtalen og i håndteringen av konkrete hendelser, videre ut i egen organisasjon. Når dette på norsk side likevel ikke virker å være synliggjort formelt på annen måte enn i svært overordnede termer i et forord fra 1998, som omhandler avtalens intensjon, er det dermed rimelig å anta at slik kunnskapsdeling enten foregår mer uformelt eller på måter som denne oppgaven ikke har identifisert. Et utsagn fra «Forvalteren» kan tyde på at det er mangel på strukturert videreformidling kan være noe av svaret her:

Med den turnoveren som er på personell både på strategisk og på taktisk nivå så er det [innsalg av INCSEA-avtalen] utvilsomt en jobb som må gjøres hele tiden. Når Sjøforsvaret eller Luftforsvaret har et seminar så bør jo innsalget være til stede ved en kort orientering rundt operasjoner, hvor INCSEA-avtalen kan være med (Forvalteren).

Hva gjelder det nevnte forordet, samt «Skipssjefen» og «Forvalteren» sin relativt overordnede tilnærming til INCSEA-avtalen, er det også mulig å se disse i sammenheng med Forsvarets tilnærming til ledelse. I dag er det «oppdragsbasert ledelse» (OBL) som er gjeldende ledelsesfilosofi, noe som innebærer at oppdrag søkes løst desentralisert, basert på sjefens intensjon. Kort fortalt søker man her å sørge for at de som skal utføre et oppdrag forstår hva sjefen ønsker å oppnå, i bred forstand, før man så innenfor disse rammene har frihet til å velge framgangsmåte for løsningen selv, med mulighet for justering underveis (Forsvaret, 2020, s. 13).

Her er det vesentlig å påpeke at OBL ikke ble formelt innført som ledelsesfilosofi før år 2000 (Forsvaret, 2012, s. 6), og dermed kan ikke forordet fra 1998 uten videre knyttes direkte til dette tankesettet, selv om konseptet neppe oppstod helt plutselig i år 2000. «Forvalterens» vektlegging av INCSEA-avtalens formål og bruk av forordet frem til dags dato, samt «skipssjefen» overordnede tilnærming til avtalen bør uansett trygt kunne antas å delvis stamme fra dette tankesettet. Det er på mange måter uansett rasjonelt å tilnærme seg avtalen med et mer overordnet perspektiv, når den til dels kan oppfattes å ikke harmonere med etablert praksis og behov.

Sett i et OBL-perspektiv blir målsetninger ofte viktigere enn detaljerte føringer og «Forhandlerens» utsagn om at «[...] overskriften i avtalen er fortsatt det viktigste.», blir i så måte en ytterligere bekreftelse på et slikt fokus hos respondentene. Overskriften lyder som kjent: «Avtale mellom Norge

---

og Sovjetunionen om forhindring av episoder til sjøs utenfor territorialfarvannet» og blir dermed åpenbart en formålsforklaring.

Om man så skulle mene at det bør være åpenbart at man skal søke å forhindre episoder og at dette også burde la seg gjøre også uten en avtale, må det innvendes at det tross alt ikke har vært helt friksjonsfritt selv med en eksisterende avtale. Både «Forvalteren» og «Forhandleren» beskriver hvordan man fra russisk side tidvis har forklart avvikende situasjoner i luften, som norsk side har klaget på, med manglende forståelse hos «gjestende» avdelinger:

Der [på Kola-halvøya] er det jo også besøk fra andre avdelinger i Russland. Og det har blitt henvist til [fra russisk side] at de besøkende luftavdelingene ikke besitter den samme situasjonsforståelsen – ikke den samme erfaringen med identifisering av norske luftfartøy – og underforstått: ikke den samme forståelsen for å operere i luftrommet. Dette er jo noe som skjer gjensidig, mens de besøkende flyavdelinger muligens har en litt mangelfull forståelse for gjensidigheten i dette behovet og dermed opererer de langt mer konfronterende [...] (Forhandleren).

Dette kan på den ene side ses som en støtte til behovet for å lage en lettere tilgjengelig avtale, slik norsk side ser for seg. Samtidig understreker det også viktigheten av opplysningsarbeid og undervisning om avtalen, hvor «Forvalteren» tidligere beskrev hvordan det også på norsk side er behov for «innsalg».

I tillegg til behovet for tilgjengelighet og informasjon kan problemstillingen med gjestende avdelinger også i denne sammenheng brukes til å belyse at det å forstå hverandre på tvers av landegrensene er essensielt. For om de gjestende pilotene faktisk skulle ha lest INCSEA-avtalen er det jo ikke slik at man nødvendigvis objektivt kan vurdere hvor grensen mellom forsvarlig og uforsvarlig manøver går. Det kan gjerne sies at dette krever en militærfaglig vurdering, men en slik vurdering vil neppe være lik i Norge og i Russland, som har ulik kultur, opplæring, doktriner osv. hva luftoperasjoner angår. Dette belyser dermed at begrepet «militærfaglig», som tidligere er brukt i denne oppgaven, ikke uten videre kan antas å ha et omforent innhold som kan brukes for å forstå hverandre, men at slik forståelse i så tilfelle må utvikles i dialog.

Ut fra disse utfordringene er det ikke vanskelig å se at «felles tankesett» mellom partene kan sies å være et element som er vesentlig for å kunne omgås trygt i rammene av INCSEA-avtalen.

Avtaleteksten kan åpenbart bidra til dette ved at avtalens overordnede formål kan brukes som en felles målsetninger for partene. Samtidig vil det også være behov for å forstå disse målsetningene i kontekst, noe som gjerne krever at man har en lik forståelse av situasjonen, relasjoner, den andre parts handlingsmønstre og praksis når man møtes. Dette er gjerne noe som man i større grad må fordøye over tid og sosialiseres inn, og dermed ikke noe som en offiser får inn i ryggmargen over natten. Får man dog alt dette på plass så vil det kunne gi forutsigbar omgang med hverandre både på havet og i luften, noe «Skipssjefen» trekker frem som et vesentlig aspekt for sin del:

Vi må være klar over at vi samarbeider og [at vi] ikke ønsker å havne i en unødvendig situasjon. Og når vi da har rammeverket rundt så er begge parter innforstått med hvordan man ønsker å mitigere [håndtere og unngå] eventuelle utfordringer (Skipssjefen).

I tillegg til å bruke «besøkende flyavdelingers» avvikende opptreden som en mulig bekreftelse på at man vanligvis har en felles forståelse med russisk side, kan man også si at dette eksemplet kan tyde på at denne felles forståelsen er vel så avhengig av kontekst og geografi som av nasjonalitet. Dette bekrefter også et utsagn fra «Forvalteren»:

Norske og russiske enheter har en gjensidig god forståelse og opererer rundt hverandre med gjensidig respekt. Det er litt annerledes hvis vi heiser disse NATO-flaggene våre og sånt. Da blir det hele gjerne litt mer kinetisk. Det blir litt strammere regime på det. Og opererer norske enheter i andre havområder, under andre flagg og kommandoer, så ser vi nok en helt annen attitude (Forvalteren).

Konkret antyder dette dermed at INCSEA-avtalen synes hovedsakelig å fungere når norske enheter opererer alene i nordområdene i møte med russiske enheter tilknyttet baser på Kola-halvøyen. Dette fremstår plausibelt i perspektivet om felles forståelse, da det i et stort land som Russland, neppe er realistisk å formidle en norsk-russisk bilateral avtale til samtlige marine- og fly-avdelinger.

Samtidig viser dette også hvordan felles tankesett sannsynligvis er et vesentlig aspekt ved INCSEA-avtalen som rammebetingelse, da avtalen som rent verktøy alene ikke synes å virke tilstrekkelig når nye avdelinger skal forholde seg til den. Det blir dermed mer naturlig å se perspektivene om avtalen som «verktøy» og som «felles tankesett» til dels under ett, som noe som virker sammen.

Ser vi til sist stort på INCSEA-avtalen som rammebetingelse kan det synes som at en typisk modell for å lykkes med å bruke avtalen på en god måte innebærer å tilnærme seg den på flere måter. Personell som skal bruke avtalen vil dermed både lese avtaleteksten, få den forklart videre fra erfarne «misjonærer» og videre erfare selv (og eventuelt via kolleger) hvordan den virker ute. Med det vil avtalen kunne utgjøre en komplett funksjon som rammebetingelse.

4.4 INCSEA-avtalen som prosess

INCSEA-avtalen som prosess utgjør den tredje hovedfunksjonen i modellen vår. Med sin sentrale plassering i modellen utgjør den på mange måter en form for et nav, hvor den påvirkes av og virker på andre funksjoner.

Som omtalt i behandlingen av INCSEA-avtalen som møteplass kan mye av det som skjer i de årlige konsultasjonene og arbeidsmøter ses på som prosesser. Det samme kan sies om sporet som følges når man klager inn en episode, og dermed har en prosess som går fra fartøy via hovedkvarter til departement, videre til russisk side via forsvarsattaché og til slutt behandles i årlige konsultasjoner. Prosess synes da også å være blant de begreper som samtlige respondenter benyttet oftest i intervjuene, uten at dette betyr at forståelsen for dette nødvendigvis var helt omforent.

Når vi her tilnærmer oss prosessbegrepet er det ikke nødvendigvis mulig å skille det helt fra det som ble behandlet under «møteplass». Et vesentlig skille ligger dog i at mens INCSEA-avtalen som møteplass i hovedsak omhandler det å faktisk møtes og hvilke formål møtene tjener, så er prosesstilnærmingen mer orientert rundt prosesser for utvikling av avtaleverket og hvordan dette gir resultater som påvirker rammebetingelsene. Her skal det sies at utvikling av språklig, kulturell og juridisk forståelse definitivt har en sterk tilknytning til prosess og definitivt påvirker rammebetingelsene. Det er i så måte mulig å argumentere for at dette punktet like gjerne kunne vært plassert under prosesskategorien, uten at vi her skal dvele ytterligere ved dette valget.

Ser vi først på utviklingen av andre tilleggsprotokoll er dette en prosess som alle respondentene har omtalt og har et visst forhold til. Et vesentlig aspekt som trekkes frem angående prosessen rundt denne er at det var noe som tok lang tid med varierende grad av progresjon.

Det er vel riktig å kunne kalle det for en lang forhistorie i og med at sluttresultatene [i form av andre tilleggsprotokoll] inneholder en del punkt som vi diskuterte i alle fall tilbake i 2003,

---

om ikke tidligere enn det også [...] Jeg har vel inntrykk av at det har gått litt i bølger (Forhandleren).

Det kan med andre ord synes som det har gått oppimot 20 år fra man begynte å se på konkrete behov for endringer til man faktisk klarte å få dette på plass. Forklaringene fra «Forhandleren» og «Forvalteren» rundt dette går både på varierende interesse på begge sider, lite effektive fora og strenge formalkrav. Dermed syntes det hele å løsne først når begge parter hadde interesse samtidig, og man fikk gjennomført ekspertmøter og utveksling av tekstforslag mellom de årlige konsultasjonene.

Selv om prosessen her beskrives som særs langvarig gjør ikke dette at noen av respondentene beskriver den i negative ordelag. Snarere ser «Forvalteren» svært positivt på saken:

Jeg synes det er viktig å si at vi kom jo til en slutning i dialog med Russland. For vi hadde en veldig god dialog og det var en god prosess, selv om situasjonen var som den var [i forbindelse med Ukraina-konflikten] på politisk nivå (Forvalteren).

Man kan dermed lure på om innholdet i prosessen og prosessen i seg selv dermed blir ansett som viktigere enn resultatet, noe som i så fall kan knyttes mot engasjementsperspektivet. Det synes dog ikke å være så enkelt all den tid at samtlige respondenter omtaler endringene som andre tilleggsprotokoll inneholder som vesentlige for at avtalen skal være tidsriktig. «Forhandleren» trekker sågar frem endringen som tar inn ubemannet luftfart (UAVer) i avtalen som en endring som beviser at man klarer å utvikle avtalen proaktivt:

Når det gjelder UAVer [ubemannede luftfartøyer], så trenger man jo ikke vente til at det faktisk skjer en kollisjon med en UAV. Vi vet jo at risikoen øker etter hvert som antallet UAVer og også bruksområdet øker og endrer seg. [...] man skjønner at et sånt avtaleverk også må inkludere UAV. Og det har det vært interesse for på begge sider (Forhandleren).

I tillegg fremheves det faktum at man klarer å få landet en endring av avtalen som viktig for at den skulle fremstå som relevant:

Jeg tror det er veldig gunstig å få gjennomført [andre tilleggsprotokoll] for å bevare troen på at avtaleverket faktisk har en fremtid. [...] Nå har man i alle fall vist at begge parter er i stand

---

til å bli enige om noen formuleringer. Da har en fornyet eller gitt nytt liv til avtaleverket – sånn som jeg oppfatter det i alle fall (Forhandleren).

Dette kan igjen forstås både som at det nye innholdet øker relevansen av det faktiske innholdet i avtalen og som at det er den nye tilleggsprotokollen i seg selv som gir en opplevelse av relevans, uavhengig av innholdsmessig substans. I perspektivet til «Skipssjefen» kan det synes som at det nettopp er bekreftelsen på en vellykket prosess ved undertegnelse av en protokoll som er det viktige for hans oppfatning av avtalen som viktig, snarere enn innholdet:

Ja. [Ser det som en styrke av avtalen nå ble oppdatert]. Og det har ikke noe med det som står i avtalen å gjøre. For å være helt ærlig så – en hendelse er en hendelse og den biten der. Men da vet jeg i hvert fall at det har vært en ny prosess, at man har blitt enige der og at folk tar – at det er litt sånn seriøsitet rundet den avtalen (Skipssjefen).

Her fremgår det tydelig at uavhengig av hva innholdet i tilleggsprotokollen er, så er det snarere *idéen* om en grundig prosess som er det vesentlige for hans tro på at INCSEA-avtalen er viktig. Dette støtter videre den pilen i modellen som går direkte fra «prosess» til «felles tankesett» og illustrerer hvordan prosessen i seg selv kan påvirke og understøtte dette tankesettet.

I det hele tatt må dette perspektivet med at prosessen i seg selv styrker avtalen, nær sagt uavhengig av konkret utfall, kunne sies å være blant de mer uventede funnene i dette prosjektet og kanskje også det mest interessante.

Prosessperspektivet blir dermed ikke bare noe som fører til konkrete resultater fra møteplassen og former rammebetingelsene, men like viktig som grunnlag for inntrykket som brukerne har av avtalen og dermed idéen om at INCSEA-avtalen faktisk er troverdig og fyller en funksjon.

4.5 Perspektiver utenfor modellen

Selv om en modell kan være effektiv til å illustrere sammenhenger er det ikke alltid lett å fange alle perspektiver på denne måten. Så er også tilfelle for dette prosjektet, noe som gir et behov for å se nærmere på et par aspekter som ikke er illustrert.

Kontinuitet som behov og effekt

Kontinuitet er det første av aspektene som det har vist seg vanskelig å sette inn i modellen. Dette både med bakgrunn i at det i samtale med respondentene brukes i (minst) to ulike kontekster og at det i tillegg synes å utgjøre et element på tvers av alle de tre hovedfunksjonene.

For det første kan kontinuitet ses på som noe som forvaltningen av INCSEA-avtalen trenger for å kunne oppnå en viss grad av effektivitet. Dette knytter seg i særdeleshet til kontinuitet i forhandlingsdelegasjonene når man møter russisk side, noe både «Forhandleren» og «Forvalteren» trekker frem som noe av nøkkelen for å lykkes:

For kontinuiteten sin del tror jeg det er en fordel at blant annet jeg har sittet der hele tiden og at den russiske delegasjonen har vært veldig lik. Vi har kjent hverandre igjen når vi har møttes og vi vet hvilke ståsted vi har og hvilket utgangspunkt vi har før samtalen. Og vi vet hvordan vi opererer og hvordan vi jobber. Det er fordelen (Forvalteren).

Det handler jo om den institusjonelle hukommelsen – det å vite hva vi har vært gjennom tidligere [...] og sånn cirka hva slags grenser vi beveger oss innenfor når vi er i INCSEA-sammenheng. For det er jo gjerne sånn, spesielt i forsvarssammenheng, at en skifter roller ofte. [...] Så det kan være vanskelig å bevare den institusjonelle hukommelse (Forhandleren).

Dette kan vi se som noe som både hører prosessen og møteplassen. På den ene side ved at man viser til behovet for kontinuitet for å få til det som må forstås som gode prosesser. Samtidig har behovet for å kjenne hverandre på tvers av delegasjonene også vesentlige trekk som kan knyttes mot tillit i engasjementet og det å utvikle forståelse for språk, kultur og juss mellom delegasjonene. I og med at det er de enkelte delegasjonsmedlemmer som til sammen blir «delegasjonen» vil det åpenbart også være viktig å forstå posisjonen for enkeltindivider og bygge tillit med den enkelte. Især i mindre

---

delegasjoner må enkeltindivider antas å ha stor innflytelse på hvilken tilnærming man får til det som drøftes, og posisjonen til en delegasjon må dermed antas å justere seg noe ut fra sammensetning av deltakere.

Både i utviklingen av andre tilleggsprotokoll og i forvaltningen av INCSEA-avtalen gjennom årlige protokollmøter kan dermed kontinuitet ses på som et vesentlig bidrag for å lykkes.

Den andre konteksten som kontinuitetsbegrepet kan brukes i er ved å se på INCSEA-avtalen i seg selv som et kontinuitetsbidrag.

Dette kan for det første relateres til at avtalen utgjør en kontinuitet som møteplass, ved at man har hatt et forum siden 1990-tallet hvor man jevnlig har kunnet møtes på tvers av landegrensene. For det andre kan man se avtalen som en kontinuitet i det prosessuelle aspektet, ved at man har hatt kontinuerlige prosesser gående, som har videreutviklet avtalen selv og forståelsen til avtalen.

Til sist, for det tredje, har også avtalen utgjort en kontinuitet gjennom de relativt stabile rammebetingelser den utgjør over tid. Dette ved at den er grunnlaget for en relasjon med Russland, som har klare praktiske dimensjoner og hvor man har klart å etablere et forhold hvor man omgås uten noe større antall episoder eller andre hendelser. Kontinuitet gjennom INCSEA-avtalen som rammebetingelse må i denne sammenheng kunne antas å være et vesentlig suksesskriterium for faktisk å kunne holde denne praktiske omgangen stabilt forutsigbar og forsvarlig.

I et slikt perspektiv kan man argumentere for at det å da suspendere avtalen for en periode, slik man har gjort med de fleste andre bilaterale militære engasjementspunkt etter 2014, ville risikert å svekke avtalen med alle dens funksjoner i lang tid også etter en eventuell reaktivering. Dette sammen med avtalens viktige funksjoner, kanskje særlig i krisetider, tilsier at det å holde avtalen aktiv også etter 2014 kan synes som et godt og rasjonelt valg.

Det er med andre ord liten tvil om at kontinuitet er et vesentlig trekk ved INCSEA-avtalen, både hva gjelder behov og effekt, og at dette er noe som går på tvers av hele modellen i stort.

INCSEA-avtalen som historisk termometer

Et perspektiv på INCSEA-avtalen som heller ikke er berørt av modellen, er avtalen som i et historisk perspektiv. Riktignok innebærer fortellinger om utvikling over tid visse historiske trekk, men å sette avtalen i en større historisk kontekst er åpenbart et uforløst potensial.

Det er liten tvil om at utviklingen i avtalen potensielt kan vurderes som et uttrykk for tilstanden i det norsk-russiske forhold over tid og med det en mulig temperaturmåler på relasjonen. Datamaterialet etter intervjuene inneholder definitivt flere historiske betraktninger. Men da hovedtyngden av disse omhandler ren oppramsing av årstall for avtalens utvikling og ellers i hovedsak har før/etter 2014, med Russlands anneksjon av Krim-halvøyen, har ikke dette vært et spor som har vist seg formålstjenlig å følge videre i denne oppgaven.

---

5 Oppsummering

Den norsk-russiske INCSEA-avtalen har vist seg å være lite berørt av academia utover å bli referert til som en faktisk avtale med formål å forhindre sammenstøt, samt et engasjementspunkt mellom Norge og Russland i det militære domenet. Dette prosjektet har derfor ikke begrenset seg til å se på om avtalen virker på havet og i luften eller bare på høyere nivå, i snever forstand, men snarere tilnærmet seg problemstillingen bredt ved å se på hvilke ulike perspektiver man kan ha på hva avtalen er og hvilke funksjoner den med det kan sies å fylle.

Med et sosial-konstruktivistisk perspektiv og en fenomenologisk tilnærming gjennom intervjuer med personer med ulike relasjoner til avtalen, har resultatet av prosjektet munnet ut i en modell hvor INCSEA-avtalen beskrives under de tre hovedfunksjonene «møteplass», «rammebetingelse» og «prosess». Modellens generaliserbarhet er usikker, da den ikke er testet mot en større populasjon, men bør kunne tjene godt som et utgangspunkt for samtaler rundt INCSEA-avtalen og gjennomføring av ytterligere forskningsprosjekter.

Oppgavens innledende hypotese om at avtalen i liten grad har en funksjon i hverdagen på havet og i luften oppfattes som svekket. Dette da avtalen synes å bli brukt aktivt i hverdagen på havet og i luften, men muligens mer som en rettesnor for hvordan man skal omgås, enn som et regelverk som leses artikkel for artikkel. Avtalen kan med andre ord forstås å ha sin hovedstyrke i å være grunnlaget for et felles tankesett heller enn i å være et konkret verktøy, i hvert fall i et norsk perspektiv.

Med undertegnelse av en ny tilleggsprotokoll i 2021 oppleves samtidig avtalen som styrket, især ved at Norge og Russland med dette har bekreftet at avtalen fortsatt gjelder. Substansen i endringene kan i så måte synes å være av underordnet betydning. Dette kan i et prosessperspektiv både ses i tilknytning til selve avtalen, hvor en oppdatering gjør at den fremstår mer «tidsriktig» og det kan knyttes utelukkende til prosessen selv, hvor selve idéen om en god prosess bak den foreliggende avtalen alene gir trygghet for skipssjefen i møte med russiske fartøyer.

Også i et bilateralt perspektiv synes det som at avtalen også har funksjoner som går utover avtalens virkeområde i seg selv. I en tid hvor relasjonene med Russland må kunne sies å være på et historisk lavmål står nettopp samtaler rundt INCSEA-avtalen igjen som et av svært få områder hvor militære

---

fortsatt kan møtes og drøfte fagmilitære spørsmål. Avtalen blir dermed et vesentlig bilateralt engasjementspunkt, hvor man kan opprettholde og videreutvikle forståelsen av partenes standpunkt og holdninger, både hva gjelder INCSEA-avtalen og mer generelle militære og samfunnsmessige forhold. Dette engasjementet gjør også at man opparbeider seg erfaring mellom avtalepartene hva angår hverandres språklige, kulturelle og juridiske særtrekk, og med det en forståelse for hvordan norsk og russisk side kan forstå avtalen ulikt. Denne forståelsen synes videre å være et vesentlig aspekt ved prosessene som pågår og følgelig noe som til slutt også påvirker INCSEA-avtalen som rammebetingelse, også på havet og i luften.

Kontinuitet er videre en faktor som ikke er tatt inn i modellen, men som synes å være et vesentlig aspekt på tvers av alle de tre hovedfunksjonene. Dette ved at avtalen innebærer en kontinuitet i det den norsk-russiske militære relasjonen både som rammebetingelse, prosess og møteplass, men også ved at avtalen trenger kontinuitet i forvaltningen av den for å kunne utvikles og holdes i hevd. Denne kontinuiteten har man fra norsk side valgt å beholde også etter 2014, hvor de meste av annet bilateralt samarbeid ble suspendert mens INCSEA-avtalen, som ett av få unntak ble holdt aktiv.

I sum har denne studien vist at INCSEA-avtalen kan sies å ha flere funksjoner som er viktige helt fra fartøy og fly på havet og i luften og opp til det politiske nivå. Disse funksjonene må ses i sammenheng ettersom de virker på hverandre og på tvers av organisatoriske nivåer. Hvilke funksjoner man så eventuelt vekter tyngst er åpenbart påvirket av hvilken posisjon man står i, men at avtalen faktisk har en verdi fremstår som en ubestridt holdning uavhengig av dette.

INCSEA-avtalen kan med andre ord sies å være mye mer enn det man kan se ved første blick og med det et verktøy som gir mange muligheter i relasjonen til Russland på alle nivå, så lenge man bruker den aktivt og på en gjennomtenkt måte.

5.1 Forslag til videre forskning

Da INCSEA-avtalen i liten grad er berørt av forskning er det flere perspektiver ved avtalen som definitivt har stor potensiale for å utforskes nærmere.

Når det gjelder dette prosjektets resultater kunne det uten tvil vært fordelaktig med en videre studie hvor man tok for seg disse og testet dem videre på en annen og gjerne større populasjon.

Formodentlig ville dette lede til, om ikke en totalt forandret forklaringsmodell, i hvert fall et styrket konsept og en justert modell.

Praktisk bruk av avtalen og oppfatning av denne på brukernivå, på havet og i luften, kan også tenkes dekket som et helt eget prosjekt, da med et fokus utelukkende på disse brukerne på taktisk nivå. Her ligger det også en mulighet for å ta en normativ tilnærming hvor eventuelle trekk som kan styrke avtalens brukbarhet på det nevnte brukernivået kan utforskes.

Et tredje område rundt INCSEA-avtalen som synes helt uberørt er komparative studier mot tilsvarende avtaler som andre stater, for eksempel USA, Japan m.fl., har med Russland. Ved å se utviklingen i andre tilsvarende avtaler opp mot utviklingen i den norsk-russiske INCSEA-avtalen kan man tenke seg at man kan finne likheter og ulikheter i de ulike staters forhold til Russland på ulike tidspunkt. Videre vil dette også kunne avdekke eventuelle prioriteringer fra russisk side hvis man ser på likheter i avtalene og utviklingen av disse.

Til sist er, som nevnt tidligere i oppsummeringen, perspektivet med INCSEA-avtalen som en historisk temperaturmåler et perspektiv som dette prosjektet har identifisert, men ikke utforsket videre. Ved å gå gjennom protokoller fra alle møter som har vært siden 1990 bør det være mulig å si noe om Norge og Russland sin prioritering av avtalen til enhver tid og eventuelt finne hvordan andre trekk i det bilaterale forholdet og verden for øvrig kan ha påvirket dette.

Alt i alt synes mulighetene for videre forskning å være nær sagt uuttømmelige.

Selv om dette prosjektet forhåpentligvis bidrar til en noe bedre forståelse av INCSEA-avtalen vil det uansett bare utgjøre noen få brikker i rammen på et stort puslespill som forskningsmessig knappes synes påbegynt.

Litteraturliste

Bjur, I., Hilde, P. S. & Eggen, K.-A. (2020). Mellom varmebølge og isfront: nordområdene, sikkerhet og storpolitikk. *Internasjonal Politikk*, 78(4), 478-489.

<https://doi.org/https://doi.org/10.23865/intpol.v78.2399>

Creswell, J. W. (2014). *Research Design* (4. utg.). SAGE.

Forsvaret. (2012). *Forsvarssjefens grunnsyn på ledelse*. Forsvaret.

Forsvaret. (2020). *Forsvarets grunnsyn på ledelse*. Forsvaret.

<https://regelverk.forsvaret.no/view/doccard/document:1672443>

Griffiths, D. (1998). *Confidence Building at Sea*. Canadian Gunboat Diplomacy -The Canadian Navy And Foreign Policy Dalhousie University <https://davidgriffiths.ca/wp-content/uploads/2021/05/Griffiths-1998-Confidence-Building.pdf>

Insidentavtalen. (1990). *Avtale mellom Norge og Sovjetunionen om forhindring av episoder til sjøs utenfor territorialfarvannet (Avtalen er videreført med Russland)* (01-10-1990 nr 1 Bilateral). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1990-10-01-1>

Insidentavtalen. (2021). *Protokoll mellom Norge og Russland om endringer i Avtale mellom Norge og Sovjetunionen om forhindring av episoder til sjøs utenfor territorialfarvannet av 1. oktober 1990* (14-12-2021 nr 16 Bilateral). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2021-12-14-16?q=insidentavtalen>

Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (3. utg.). Cappelen Damm AS.

Operasjonsstaben. (1998). *Forord til "Incident at Sea"-avtalen*. Forsvarets overkommando.

Prop. 1 S (2021-2022). *For budsjettåret 2022 under Forsvarsdepartementet*. Forsvarsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/ac3c943108aa44cd8ecb59e217833ed7/no/pdfs/prp202120220001_fdddpdfs.pdf

Ringdal, K. (2012). *Enhet og mangfold* (3rd, Red.). Vigmostad & Bjørke.

Tjora, A. (2013). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.

Waage, P. N. (1992). *Russland er et annet sted: en kulturhistorisk bruksanvisning* (Ny revidert utgave. utg.). Aventura.

Åtland, K. (2016). *East-West Relations in the High North: Challenges and Opportunities*. Kiel Conference 2016, Kiel.

Vedlegg A: Intervjuguide

Intervjuguide

Masteroppgave: INCSEA-avtalen – ren politikk eller også av praktisk verdi?

Innledningsvis vil jeg takke for at du har sagt deg villig til å delta og minne om at det er mulig å trekke samtykket også i ettertid. Dette intervjuet vil da bli slettet. Om du på et senere tidspunkt skulle komme på at du vil korrigere på noe du sier i intervjuet eller legge til noe er det bare å ta kontakt, så vil dette legges til.

Som angitt i informasjonsskrivet vil oppgaven anonymisere deltakere på lavere nivå i organisasjonen, hvor opplysninger i intervjuet heller ikke vil gjøre det mulig å identifisere hvem dette er. Du har i samtykkeerklæring samtykket/ikke samtykket til å kunne identifiseres i oppgaven. Stemmer dette fortsatt? JA/NEI

Oppgaven som skrives på bakgrunn av intervjuene planlegges utgitt som ugradert for å gi økt kunnskap for flest mulig. Det er følgelig viktig at du sier ifra hvis vi nærmer oss temaer som kan være graderte eller om du kommer på at noe du har sagt ikke bør siteres.

Intervjuet vil bli gjennomført semi-strukturert. Det vil si at jeg har noen større spørsmål (1, 2, 3 osv.) som vi skal gjennom, men da av en åpen karakter, slik at du ledes minst mulig i retning av gitte svar. Når vi så har uttømt et slikt større spørsmål kan det hende jeg har noen mindre underpunkter (a, b, c osv.) som jeg ber om ditt syn på, hvis disse ikke allerede har blitt dekt under samtalen så langt.

For å sikre at jeg i etterarbeidet kan forholde meg til en korrekt gjengivelse av intervjuet ønsker jeg å gjøre lydopptak av intervjuet. Dette vil også gjøre det lettere å holde dialog mellom oss. Jeg vil også gjøre noen korte notater underveis, for å sikre at vi dekker de tema som er planlagt og at jeg kan følge opp på evt. spørsmål jeg har ut fra det du forteller. Er bruk av lydopptak ok for deg? JA/NEI

1. Kort om din bakgrunn og roller som knyttes mot INCSEA
2. Hva er dine umiddelbare tanker hvis jeg ber deg fortelle om INCSEA-avtalen?
3. Hvilken praktisk betydning har INCSEA-avtalen, sett fra ditt ståsted?
  - a. Politisk
  - b. Relasjon mot Russland på embetsnivå
  - c. I hverdagen (på havet og i luften) – brukes avtalen aktivt og kjenner alle til den?
  - d. Virker avtalen? Merverdi utover sjøveisregler og annet internasjonalt lovverk
  - e. Har dette endret seg med årene?
4. Hvordan er policy for bruk av INCSEA-avtalen i hverdagen på norsk side?
  - a. Er det gitt sentrale føringer?

-
- b. Meldes det inn brudd på avtalen?
  - c. Brukes kodene angitt i avtalen til kommunikasjon? (Av hvem?)
  - d. Har man dialog med russisk side om avtalen utenom årlige møter?
- 5. Hvordan forholder russisk side seg til avtalen?**
- a. Praktisk i hverdagen (kunnskap på havet/i luften)
  - b. Under årlige møter
- 6. Avtalen sier at man årlig skal evaluere avtalen og etterlevelse. Hvordan er denne prosessen i praksis?**
- a. Mot russiske myndigheter
  - b. Internt i Norge fra topp til bunn
  - c. Hva gjøres med eventuelle brudd på avtalen – tas underveis i året og/eller på årlige møter?
- 7. CASE: I slutten av 2021 ble det undertegnet en ny tilleggsprotokoll. Hvilken kunnskap har du om denne og prosessen rundt utviklingen av den?**
- a. Hvem initierte endringen?
  - b. Hva har blitt lagt til og hvorfor akkurat dette?
  - c. Hvem var involvert i utviklingen på norsk side (topp til bunn?)
  - d. Var du med i prosessen?
  - e. Langvarig/krevende prosess?
  - f. Er det punkter i tilleggsprotokollen som kommer av innmeldte problemstillinger fra fartøy som bruker avtalen i hverdagen?
- 8. Hvis du skal trekke frem en ting – hva mener du er den største verdien INCSEA-avtalen tilfører for Norge?**
- a. Tror du dette er gjengs oppfatning i Forsvaret?
- 9. Til sist:**
- a. Er det noe i relasjon til INCSEA som vi ikke har snakket om og som du kunne ønske deg å legge til?
  - b. Er det noen andre personer du vil anbefale meg å intervju for å få enda bedre forståelse for tematikken?

Ut fra det vi har snakket om tenker jeg at det er ønskelig å holde deg anonym/identifisere deg i oppgaven. Hva tenker du om det?

Vedlegg B: Informasjonsskriv og samtykke

Vil du delta i forskningsprosjektet

” INCSEA-avtalen – ren politikk eller også av praktisk verdi?”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å se nærmere på hvordan INCSEA avtalen mellom Norge og Russland fungerer i praksis. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet er en masteroppgave som skrives av kapteinløytnant Gard E. Jørgensen ved Stabsstudiet ved Forsvarets høyskole.

Ved gjennomgang av referater fra protokollmøter mellom Norge og Russland, samt intervjuer med personell på ulikt nivå i Forsvaret er ambisjonene for prosjektet å gi bedre innsikt i hvordan INCSEA avtalen faktisk virker. Et kjernesporsmål i prosjektet er om avtalen har like stor verdi i hverdagen på lavere nivå i Forsvaret, i havet og luften, som den har som grunnlag for engasjement mellom Norge og Russland på høyere nivå.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Forsvarets høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å kunne få troverdige data om INCSEA-avtalens virkning på overordnet nivå er det vesentlig å få gjort intervjuer både med personer som er involvert i forvaltning av avtalen mot politisk nivå, de årlige protokollmøtene og utvikling av tilleggsprotokoller.

Videre er det vesentlig å få intervjuet personell fra fartøysbesetninger og skvadronsnivå for å få gode data om hvordan avtalen virker i hverdagen og hvordan dette knyttes mot den overordnede forvaltning av avtalen.

I denne sammenheng er du vurdert som en aktuell deltaker, og vi håper du kan tenke deg å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du sier ja til å delta vil dette innebære at du vil bli intervjuet på tomannshånd om temaet. Intervjuet vil kunne foregå enten ansikt til ansikt eller på Skype for business på FisBasis B, eller tilsvarende plattform, alt etter hva som er praktisk gjennomførbart. Varighet på intervjuet vil være på 30-60 minutter.

Under intervjuet vil det bli benyttet lydopptak og notater som vil lagres frem til prosjektet er avsluttet.

For personer i fartøysbesetninger og tilsvarende nivå vil deltakelse i prosjektet være anonymisert i lydfil, referater og masteroppgave.

For øvrige er det ønskelig at du kan identifiseres også i masteroppgaven da mange av de opplysninger du gir i intervju sannsynligvis vil være identifiserende i seg selv. Dette er uansett ditt valg og om du ønsker anonymitet vil dette bli ivarettatt ved at oppgaven tilpasses.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket

---

tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være student og veileder som har tilgang til rådata, slik som lydfiler og referater.
- For personer som skal være anonymisert i masteroppgaven vil navneliste og kontaktinformasjon lagres separat fra lydfiler og referater, som da nummereres med kode.

For personer i fartøysbesetninger og tilsvarende nivå er det

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er oktober 2022. Ved prosjektslutt vil lydopptak, referater og navnelister slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Forsvarets Høgskole har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Gard E. Jørgensen (student) ved Forsvarets Høgskole – [REDACTED]
- Tor Ivar Strømmen (veileder) ved Forsvarets Høgskole – [REDACTED]
- Forsvarets Forskningsnemnd - ring 915 03 003 og be om å bli sett over til Forsvarets Forskningsnemnd - fhs.datautlevering@mil.no

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost eller på telefon: personverntjenester@sikt.no - 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Tor Ivar Strømmen
(Forsker/veileder)

Gard E. Jørgensen
(Masterstudent)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*INCSEA-avtalen – ren politikk eller også av praktisk verdi?*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- å være identifiserbar i masteroppgaven (**ikke** forutsetning for å delta)

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg C: Vurdering NSD

23.02.2022, 23:39

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Vurdering

Referansenummer

548223

Prosjekttittel

INCSEA - ren politikk eller også av praktisk verdi

Behandlingsansvarlig institusjon

Forsvarets Høgskole / Forsvarets stabsskole

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Tor Ivar Strømmen, tstromme@mil.no, tlf: 95275871

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Gard E. Jørgensen, gjorgensen@mil.no, tlf: 41622251

Prosjektperiode

01.02.2022 - 31.10.2022

Vurdering (1)

23.02.2022 - Vurdert**OM VURDERINGEN**

Personverntjenester har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

Personverntjenester har nå vurdert den planlagte behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at behandlingen er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg. Vurderingen forutsetter at prosjektet får godkjenning fra Forskningsnemnda ved Forsvarets Høgskole.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

For studenter er det obligatorisk å dele prosjektet med prosjektansvarlig (veileder). Del ved å trykke på knappen «Del prosjekt» i menylinjen øverst i meldeskjemaet. Prosjektansvarlig bes akseptere invitasjonen innen en uke. Om invitasjonen utløper, må han/hun inviteres på nytt.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til den datoen som er oppgitt i meldeskjemaet.

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/61fa5ebc-fb24-41f8-a1b0-9c9aca72cc9b>

1/3

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

Personverntjenester vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen

formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål

dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet

lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

Personverntjenester vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

TAUSHETSPLIKT

I den grad deltagerne i prosjektet har taushetsplikt, må intervjuene gjennomføres uten at det fremkommer taushetsbelagte opplysninger.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om niktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Ved bruk av databehandler (spørreskjemaleverandør, skylagring eller videosamtale) må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. Bruk leverandører som din institusjon har avtale med.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. For du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilken type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra oss før endringen gjennomføres.

23.02.2022, 23:39

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Personverntjenester vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg D: Godkjenning FHS forskningsnemnd

FORSVARET
Forsvarets høyskole

1 av 2

Vår saksbehandler Audun Benjamin Bengtson, aubengtson@mil.no +47 FHS/FAGSTAB/SEK FOU ADM	Vår dato 2022-05-03	Vår referanse 2022/017590-002/FORSVARET/ 919
	Tidligere dato	Tidligere referanse

Til Gard Eirik Jørgensen . ..	Kopi til FST/LEDSTØ/Odd Inge Botillen LUFT/Øivind Gunnerud SJØ/SST/Gunnstein Bruåsdal
---	---

Tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål

1 Bakgrunn

Forsvarets høyskole (FHS) har mottatt din søknad av 28. februar 2022 om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål. Prosjektet det skal innhentes data til er en masteroppgave, og følgende problemstillinger er oppgitt: «Hvilken verdi har INCSEA-avtalen for Norge? Har den reell verdi også i hverdagen på havet og i luften – eller er den i hovedsak et utenrikspolitisk engasjementpunkt?». Det skal gjennomføres intervju med personell på ulike nivåer fra daglige brukere av avtalen til personell involvert i årlige samtaler og tillatelse er innhentet ved Odd Inge Botillen (FST), Øivind Gunnerud (LUFT) og Gunnstein Bruåsdal (SJØ).

2 Drøfting

Vurdering av søknader om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål er regulert av *Bestemmelse om utlevering av personopplysninger til forskning og gjennomføring av spørreundersøkelser*, fastsatt av sjef HR-avdelingen i Forsvarsstaben 1. mai 2018.

I henhold til punkt 2.3 og 2.4 i denne bestemmelsen er det en forskningsnemnd oppnevnt av sjef FHS som har myndighet til å behandle søknader om tillatelse til datainnsamling i Forsvaret. Kriterier og rettsgrunnlag som skal legges til grunn for vurderingen er omtalt i punkt 4.1 og 4.2.

Forskningsnemnda har vurdert din søknad som tilfredsstillende i henhold til gjeldende krav.

3 Vedtak

Søknad om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål innvilges. Tillatelsen gjelder til prosjektslutt 31. oktober 2022.

4 Vilkår for tillatelsen

Det er kun gitt tillatelse til innhenting av det datamaterialet som fremgår av søknaden. Data hentet fra Forsvaret skal ikke benyttes til andre formål enn den aktuelle masteroppgaven. Ved prosjektslutt skal alle data hentet fra Forsvaret slettes. Det skal sendes sluttmelding til FHS vedlagt masteroppgaven. Sluttmelding sendes til fhs.datautlevering@mil.no

Postadresse Postboks 800 Postmottak 2617 Lillehammer Norge	Besøksadresse Oslo mil/Akershus 0015 OSLO Norge	Sivil telefon/telefaks / Militær telefon/telefaks 99/0500 3699	Epost/ Internett postmottak@mil.no www.forsvaret.no Organisasjonsnummer NO 986 105 174 MVA	Vedlegg 1
--	---	---	--	---------------------

Sven Gabriel Holtmark

Leder forskningsnemnda

Dokumentet er elektronisk godkjent, og har derfor ikke håndskreven signatur.

Fra: Sundt, Patrick
Sendt: fredag 11. mars 2022 12:20
Til: Jørgensen, Gard Eirik
Emne: SV: Forespørsel om intervjuer ved FOH - masterprosjekt FHS

Hei.

Etter dialog med DCOSer og NK FOH gis det tillatelse til å koordinere og gjennomføre intervjuer av personell ved hovedkvarteret i tråd med din forespørsel.

Patrick

Patrick Sundt
Oberstløytnant/Fungerende sjef Sekretariat
Forsvarets operative hovedkvarter
Sekretariat

E-post:
Telefon:
Mobil:
Besøksadresse: Reitan, Bodø

Fra: Jørgensen, Gard Eirik
Sendt: fredag 4. mars 2022 10:17
Til: Kveli, Bjørn Ola
Emne: Forespørsel om intervjuer ved FOH - masterprosjekt FHS

God formiddag,

Undertegnede jobber for tiden med en masteroppgave på FHS hvor jeg skal se på INCSEA-avtalen og hvilken praktisk verdi den har for Norge, fra hverdagens bruk på havet/i luften til utenrikspolitisk engasjementspunkt med Russland.

Slik prosjektet er planlagt vil intervjuer med personell på ulikt nivå i Forsvaret være en hjørnestein for å besvare problemstillingen.

For å kunne søke FHS sin forskningsnemnd om å få bruke personell i Forsvaret i en slik oppgave trengs først samtykke fra DIF.

Jeg fremmer derfor med dette forespørsel til FOH om tillatelse til å intervju personell i FOH (selvfølgelig basert på den enkeltes samtykke).

Prosjektet vil forøvrig følges opp av veileder ved FHS, noe som bidrar til å sikre at det hele foregår innenfor forsvarlige rammer både vitenskapelig, sikkerhetsmessig og med tanke på personvern.

Med vennlig hilsen
Gard E. Jørgensen
Kapteinløytnant/skipssjef/masterstudent
